

การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน

โดย

นายปรีชา บุญเรืองศรี
กรรมการผู้จัดการ
บริษัท เออีพี เอเชีย จำกัด

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๕๗ - ๒๕๕๘

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นายปรีชา บุญเรืองศรี

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

การศึกษาการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ๒. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๑๘๒ คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณ และใช้การสัมภาษณ์ในเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวมอยู่ในระดับสูง และจำแนกเป็นรายด้าน จำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านบุคคล ด้านบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านกายภาพ และมีส่วนร่วมในระดับปานกลางจำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ

๒ การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ คือ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน ควรจัดเวลาในการประชุมประชาคมให้มากขึ้น ส่งเสริมให้มีส่วนสาธารณะเพื่อเป็นที่พักผ่อนในชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาคมมีส่วนร่วมในการตรวจรับงานจ้างมากขึ้น จัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีของประชาชน

๓. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ พบว่า การที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ จะต้องสร้างจิตสำนึกคนในชุมชนให้รู้สึกรักและหวงแหนชุมชนของตน ซึ่งหน่วยงานราชการควรสนับสนุน ให้คนในชุมชนช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาในชุมชนร่วมกัน ยอมรับในกติกาชุมชน เสนอความต้องการของชุมชนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ แล้วนำไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๔. หน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชน ต้องรับความต้องการที่เกิดจากความคิดของคนในชุมชนที่เสนอมา นำไปดำเนินการให้เป็นรูปธรรม ชุมชนจะเกิดความผูกพัน ความรัก และเชื่อมั่นศรัทธา ในกระบวนการของหน่วยงานภาครัฐ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ เมื่อชุมชนเกิดพลังการสร้างชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ก็จะประสบผลสำเร็จ เพราะว่าประชาชนเป็นศูนย์กลาง หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม

คำนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องมี การดำรงชีวิตเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน การอยู่เป็นสังคมจึงมีความแตกต่างกัน และมีความหลากหลาย ทั้งในด้านของความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาระหว่างกันเพื่อให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เพื่อสนองต่อความต้องการและบรรลุประโยชน์และความสำเร็จที่เป็นจุดหมาย ก็ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสื่อกลางที่สำคัญในการช่วยประสานคนให้ร่วมแรงร่วมใจกัน คือ “ผู้นำ” ผู้ที่เป็นบุคคลที่จะมาช่วยประสานกำลังแรงใจและสมองในการทำงานร่วมกันในทางที่ดีเป็นธรรมให้กับสังคม เหตุนี้งานในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่ระดมทรัพยากรในด้านต่างๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนา และเพื่อให้งานพัฒนานั้นไปสู่จุดหมายได้ดีขึ้น

การที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง สิ่งที่ต้องนำมาเป็นหลักแนวทางหรือเป้าหมายของการพัฒนา คือ การเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นชนบททุกแห่งทุกส่วน ซึ่งการดำเนินการนั้นจะต้องริเริ่มจากประชาชนหรือความต้องการของชุมชนเอง โดยอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยประชาชนเข้าร่วมมือหรือริเริ่ม

ผู้วิจัยในฐานะกรรมการผู้จัดการบริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด และเคยเข้าไปทำงานในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ของผู้นำชุมชนทางด้านศักยภาพและวิสัยทัศน์ โดยเลือกศึกษาชุมชน ในเขตอำเภอบ้านไผ่ ซึ่งเป็นเขตการปกครองของจังหวัดขอนแก่น และถือเป็นอำเภอที่เป็นชุมทางของการคมนาคมที่มีการส่งเสริมพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นกรณีศึกษาเพื่อจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา วางแผน ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

(ปรีชา บุญเรืองศรี)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยแรงจูงใจที่ต้องการศึกษาในการพัฒนาสังคมไทยในมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่ถือเป็นหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดหน่วยงานหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาชุมชนแต่ละชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่นั้น ผู้นำชุมชนของแต่ละชุมชนต่างก็มีบทบาทในการร่วมพัฒนาชุมชนของตน ในการวิจัยผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์และคำแนะนำอย่างดียิ่งจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก พล.ต.สรานวัตร ประดิษฐ์พงษ์ และ พล.ต.โสรัจ ร่วมพุ่ม

ขอขอบคุณ ดร.นพ. เปรมศักดิ์ เพ็ญยุระ นายกเทศมนตรีเมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์และเอื้ออำนวยความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากเทศบาลเมืองบ้านไผ่ทุกท่านที่ช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และขอขอบคุณเป็นอย่างสูงยิ่งสำหรับผู้นำชุมชนทั้ง ๑๘๒ ท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจนทำให้การวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สุดท้ายนี้ ขอกราบระลึกถึงพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดาและมารดา ที่ให้กำเนิดและสั่งสอนให้ลูกเป็นคนดีเสมอมา รวมถึงภรรยาบุตรและครอบครัวบุญเรืองศรีทุกคนที่มีส่วนอย่างยิ่งที่ทำให้ผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้ อีกทั้งครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนประสิทธิ์ประสาทวิชาการจนทำให้ผู้วิจัยมีสติปัญญา มีความรู้ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ปรีชา บุญเรืองศรี)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่น ๕๗

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
ขอบเขตของการวิจัย	๓
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๔
คำจำกัดความ	๔
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน	๖
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนน่าอยู่	๑๔
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	๓๑
แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน	๓๘
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๓
กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๐
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย๕๑	๕๑
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๕๑
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๒
การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๓
การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๓

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๕
การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๕
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๕
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๖
ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๕๖
ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมือง น่าอยู่	๕๘
ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	๖๖
ผลการสำรวจความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนใน การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	๖๗
สรุปผลการวิจัย	๗๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๗๑
สรุป	๗๑
อภิปรายผล	๗๓
ข้อเสนอแนะ	๗๕
บรรณานุกรม	๗๗
ภาคผนวก	๘๑
แบบสอบถาม เรื่องการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน	๘๒
ประวัติย่อผู้วิจัย	๘๘

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า	
๔-๑	จำนวนและร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๕๖
๔-๒	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ โดยรวม จำแนกเป็นรายด้าน	๕๘
๔-๓	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านสังคม จำแนกเป็นรายข้อ	๕๙
๔-๔	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านสิ่งแวดล้อม จำแนกเป็นรายข้อ	๖๑
๔-๕	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านเศรษฐกิจ จำแนกเป็นรายข้อ	๖๒
๔-๖	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านกายภาพ จำแนกเป็นรายข้อ	๖๓
๔-๗	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ลำดับที่ ด้านการบริหารจัดการ จำแนกเป็นรายข้อ	๖๔
๔-๘	ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านบุคคล จำแนกเป็นรายข้อ	๖๕
๔-๙	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	๖๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

๒-๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

หน้า

๕๐

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องมีการดำรงชีวิตเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน การอยู่เป็นสังคมจึงมีความแตกต่างกัน และมีความหลากหลาย ทั้งในด้านของความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาระหว่างกันเพื่อให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เพื่อสนองต่อความต้องการและบรรลุประโยชน์และความสำเร็จที่เป็นจุดหมาย ก็ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสื่อกลางที่สำคัญในการช่วยประสานคนให้ร่วมแรงร่วมใจกัน คือ “ผู้นำ” ผู้ที่เป็นบุคคลที่จะมาช่วยประสานกำลังแรงใจและสมองในการทำงานร่วมกันในทางที่ดีเป็นธรรมชาติให้กับสังคม เหตุนี้งานในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่ระดมทรัพยากรในด้านต่างๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนา และเพื่อให้งานพัฒนานั้นไปสู่จุดหมายได้ดีขึ้น

การที่จะพัฒนาประเทศให้มีความเจริญรุ่งเรือง สิ่งที่ต้องนำมาเป็นหลักแนวทางหรือเป้าหมายของการพัฒนา คือ การเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่องค์กรชนบททุกแห่งทุกส่วน ซึ่งการดำเนินการนั้นจะต้องริเริ่มจากประชาชนหรือความต้องการของชุมชนเอง โดยอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนกระตุ้นและเร่งเร้าให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยประชาชนเข้าร่วมมือหรือริเริ่ม ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ต้องใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดการริเริ่ม เมื่อประชาชนเข้าร่วมมือกับรัฐจึงทำให้เกิดบทบาทและกรรมวิธีขึ้นอีก เพราะประชาชนต้องปรึกษาหารือกันเอง กำหนดความต้องการ วางโครงการเองแล้วก็ร่วมมือกันเอง แล้วร่วมมือกันปฏิบัติตามโครงการนั้นๆ เพราะว่าวิธีที่ประชาชนคิดทำเองมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งตลอดจนความเชื่อมั่นในการที่กำหนดกิจกรรมหรือขบวนการเพื่อส่งเสริมและปรับปรุงภาวะต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำร่วมกันของผู้คนในท้องถิ่น(ศรีประภา เพชรมีศรี, ๒๕๔๓ : ๔๔)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ ในการพัฒนาประเทศนั้น มีนโยบายหนึ่งที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการดำเนินงานเมื่อนำอยู่โดยทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมพัฒนาแบบองค์รวมสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง ทำให้ประชาชนมีความพยายามที่จะพัฒนาและปรับปรุงชุมชนของตนเองในหลายประการ เช่น การปรับปรุงสิ่งแวดล้อม

อม สุขภาพอนามัยและที่อยู่อาศัยให้ดีขึ้น มีการระดมทรัพยากร ทุนทางสังคมในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องลักษณะเป็นภาคีเครือข่ายชุมชน เพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านสภาพความเป็นอยู่สิ่งแวดล้อมและสังคมในรูปแบบลักษณะของเมืองน่าอยู่ที่มีอยู่หลายมิติเช่น เมืองธรรมาภิบาลเมืองคุณภาพชีวิต เมืองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมืองสะอาดและเมืองประเพณีวัฒนธรรม เป็นการสร้างพลังความร่วมมือพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ที่ดีกว่าเดิมของชุมชน ผ่านความหลากหลายของการดำรงชีวิตที่ประสานกลมกลืนก่อเกิดเป็นกระบวนการต่างๆ เชื่อมโยงกัน จนเป็นพลังอันเข้มแข็งของชุมชน เกิดการสร้างคุณค่าใหม่มีความเชื่อมั่นในกลุ่มและสะท้อนออกมาเป็นพลังของการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาจากความพยายามในการพัฒนาชุมชนซึ่งมีความแตกต่างกัน ทั้งด้านบริบทของสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมชุมชนหลายแห่งเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มสตรีกลุ่มทอผ้ากลุ่มอนุรักษ์น้ำกลุ่มเยาวชน ฯลฯ เพื่อสรรสร้างกิจกรรมการพัฒนาขึ้นมาโดยมีหมู่บ้าน วัดโรงเรียน ผู้นำชุมชน ข้าราชการผู้นำทางศาสนา บริษัทห้างร้าน เป็นภาคีเครือข่ายสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาร่วมกันเมืองน่าอยู่เป็นเมืองที่ทุกหน่วยของสังคมต่างร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาเพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย ปราศจากมลพิษ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวต้องได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ของการเปลี่ยนแปลงอันจะก่อให้เกิดผลดีในอนาคต (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, ๒๕๔๖:๓๒)

การทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นเป้าหมายหลักสำคัญที่หลายฝ่ายพยายามให้เกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า ยังมีอีกหลายชุมชนด้วยกันที่ไปไม่ถึงฝั่งฝันนี้ คือ เมื่อก่อตั้งขึ้นมาได้แล้ว ไม่สามารถดำรงอยู่ได้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป ตรงกันข้ามกลับค่อย ๆ เสื่อมถอยและล่มสลายไปในที่สุด การดำรงอยู่ของชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการก่อตั้งชุมชน การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนที่เกิดมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะช่วยให้สมาชิกไม่ละทิ้งชุมชนเนื่องจากสมาชิกในชุมชนรู้ว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไรในชุมชน เห็นภาพอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนร่วมกัน เกิดความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อให้วิสัยทัศน์ของชุมชนสำเร็จ

ในการที่จะพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ให้ประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีผู้นำ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เพราะพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญหรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชนได้ ผู้นำในระดับท้องถิ่นมีความสำคัญเพราะสามารถนำพาท้องถิ่นไปสู่การพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนและการเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในระดับประเทศ

ผู้วิจัยในฐานะกรรมการผู้จัดการบริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด และเคยเข้าไปทำงานในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ของผู้นำชุมชนทางด้านศักยภาพและวิสัยทัศน์ โดยเลือกศึกษาชุมชน ในเขตอำเภอบ้านไผ่ ซึ่งเป็นเขตการปกครองของจังหวัดขอนแก่น และถือเป็นอำเภอที่เป็นชุมทางของการคมนาคมที่มีการส่งเสริมพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นกรณีศึกษาเพื่อจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา วางแผน ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่
๒. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ประสบการณ์การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ซึ่งประกอบด้วย ด้านการเมืองและการปกครอง แนวคิด ประสบการณ์ การกำหนดแผน และนโยบาย การแก้ไขปัญหาของชุมชน การประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วม ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะของการตัดสินใจ ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมการได้รับผลประโยชน์

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ผู้นำชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลอำเภอ บ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองเป็นรูปแบบชุมชนจำนวน ๑๘๒ คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จำนวน ๓๐๐ คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะทำการสุ่มจากประชากร โดยใช้สูตรการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และสุ่มตามสัดส่วน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด และการปรับปรุงเครื่องมือจาก การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี ๒ ลักษณะ คือ แบบสอบถามปลายเปิด แบบเลือกตอบ โดยทำ เครื่องหมายในหัวข้อที่ต้องการ และการสัมภาษณ์

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลและรับกลับคืนด้วยตนเองและทางไปรษณีย์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนั้นนำเสนอในเชิงปริมาณประกอบด้วย เชิงพรรณนา โดยใช้ค่าทางสถิติโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ได้ทราบแนวคิดของผู้นำชุมชนในการกำหนดนโยบาย แก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วม ของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

๒. ได้ทราบแนวทางในการพัฒนาชุมชน อำเภอบ้านไผ่ ให้เป็นเมืองน่าอยู่และอาจ นำไปใช้ในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

คำจำกัดความ

แนวคิด	หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นเป้าหมายตั้งแต่อดีต ปัจจุบันและอนาคตบนพื้นฐาน ของความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และการศึกษาอบรม ในการมุ่งมั่น พัฒนาชุมชนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม มีลักษณะเป็นปัจเจก บุคคลหรือกลุ่มบุคคล
ประสบการณ์	หมายถึง การลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนชุมชน กลุ่ม เป็นหรือเคยเป็นตัวแทน ชุมชน สมาชิกกลุ่ม จนกระทั่งชุมชน กลุ่ม ให้ความไว้วางใจในความรู้ ความสามารถที่สั่งสมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
ผู้นำชุมชน	หมายถึง คณะกรรมการชุมชนในเขตเทศบาล อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
ชุมชน	หมายถึง ชุมชนที่จัดตั้งขึ้นในเทศบาล ในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
การมีส่วนร่วม	หมายถึง การยอมรับในการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางของการ แก้ไขปัญหา วางแผนดำเนินงาน การปฏิบัติ และติดตามประเมินผลชุมชน ให้เป็นเมืองน่าอยู่ หมายถึง ชุมชนที่ประชาชนมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม ตามความสนใจและตามสภาพปัญหาทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

เพื่อเลือกแนวทางในการแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน จนเกิดเป็นพลัง
ของกลุ่มผลักดันไปสู่การพัฒนาชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้และเป็นที่ยอมรับใน
มุมมองเป็นเมืองน่าอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น

อันตรภาคชั้น หมายถึง ช่วงของคะแนนในแต่ละพวกที่ทำการแบ่ง (หรือเรียกสั้นๆว่า ชั้น)
(class Interval)

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อแนวทางในการศึกษา ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
๒. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนน่าอยู่
๓. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
๔. แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน
๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๑. ความหมาย

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์ (๒๕๕๐ : ๑๑-๑๔) ได้กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า

การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมให้แก่ท้องถิ่นชนบททุกแห่งทุกส่วน โดยการดำเนินการและการริเริ่มจากประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนต้องอาศัยความสามารถของรัฐบาลที่เป็นผู้แทนเข้าไปบริหารในด้านเครื่องมือ เครื่องใช้ ตลอดจนกระตุ้นและเร่งรัดให้ประชาชนมองเห็นปัญหาของตนเอง

การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยประชาชนเข้าร่วมมือหรือริเริ่มเอง ถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มการใช้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดการริเริ่ม เมื่อประชาชนเข้าร่วมมือกับรัฐจึงทำให้เกิดบทบาทและกรรมวิธีขึ้นอีกเพราะประชาชนต้องปรึกษาหารือกันเอง กำหนดความต้องการ วางโครงการเองแล้วก็ร่วมมือกันเอง แล้วร่วมมือกันปฏิบัติตามโครงการนั้นๆ เพราะว่าวิธีที่ประชาชนคิดทำเอง มีความสำคัญยิ่งกว่าผลงานเสียอีก ตลอดจนความเชื่อมั่นในตนเอง

การพัฒนาชุมชน หมายถึง ขบวนการที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมและปรับปรุงภาวะต่างๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ ให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นการกระทำร่วมกันของผู้คนในท้องถิ่นนั่นเอง

พจน์ บุญยรัตน์พันธ์ (๒๕๑๗ : ๙) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชน ซึ่งสรุปได้ว่าเป็นการร่วมมือระหว่างรัฐและประชาชนในการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นในทุกๆ ด้าน นั่นคือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างมีแบบแผนและไปทิศทางที่ดีกว่าเดิม

ชิววัฒน์ นิจนตร (๒๕๒๘ : ๒๒) ให้ความหมายสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การปรับปรุงสภาพต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งมาตรฐานความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อนำมาซึ่งความเจริญด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ตามแนวทางที่ชุมชนต้องการโดยความคิดริเริ่ม การพึ่งพาตนเอง และความร่วมมือกันของชุมชน และระหว่างรัฐกับราษฎร ถ้าจำเป็นก็อาจขอความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน

บุญศรี แก้วคำศรี และมนตรี ขอรต์น (๒๕๒๙ : ๔๕) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า หมายถึง การทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ให้เจริญก้าวหน้าทั้งด้านวัตถุและจิตใจโดยความร่วมมือของคนในชุมชนนั้น และอาจโดยความร่วมมือของคนนอกชุมชนด้วยถ้าหากจำเป็น

จิตจำนงค์ กิติศิริ และชัยวัฒน์ สิทธิภราดร (๒๕๓๒ : ๕) ได้ศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบของชุมชนจากสภาพที่เป็นอยู่ไปสู่สภาพที่พึงปรารถนา ด้วยการจงใจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเพื่อเปลี่ยนสภาพของส่วนประกอบของชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ชุมชนตั้งไว้

ปรียา พรหมจันทร์ (๒๕๔๒ : ๑๕) ได้สรุปความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนในทุกด้าน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง โดยมุ่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของประชาชนให้ดำเนินการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างยั่งยืนโดยใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่ให้มากที่สุด

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (๒๕๓๑ : ๖๖-๖๗) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ในฐานะต่างๆ ดังนี้

๑. ฐานะเป็นขบวนการ หมายถึง ขบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังจากประชาชน

๒. ฐานะเป็นโครงการ หมายถึง โครงการที่ช่วยให้ราษฎรในหมู่บ้านสามารถใช้บริการต่างๆ ของรัฐให้เป็นประโยชน์

๓. ฐานะเป็นวิธีการ หมายถึง วิธีการที่กระทำกับงานจริงๆ และวิธีการดังกล่าวจะเป็นการพัฒนาชุมชนหรือไม่ ก็ต่อเมื่อรู้ว่างานดังกล่าวนั้นกระทำโดยวิธีใด

๔. ฐานะเป็นกระบวนการ หมายถึง กระบวนการแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเองตามความต้องการของชุมชน โดยใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนให้มากที่สุด

สมศักดิ์ ศรีมานอน (๒๕๒๓ : ๓๐) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วย หากประชาชนไม่รู้จักคิดริเริ่มขึ้นก็ให้กระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่ม ให้ประชาชนตอบสนองด้วยความกระตือรือร้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (๒๕๑๕ : ๒๐ - ๒๑) ได้อธิบายความหมายการพัฒนาชุมชนตามองค์การสหประชาชาติ สรุปไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำของสังคมซึ่งราษฎรในชุมชนนั้นๆ ร่วมกันวางแผนและลงมือกระทำเอง กำหนดว่ากลุ่มของตนและของแต่ละคนมีความต้องการ และมีปัญหาอะไร เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาได้ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือด้านบริการ หรือวัสดุ จากองค์กรต่างๆ ก็ได้

สาย หุตะเจริญ (อ้างอิงมาจาก กรมการพัฒนาชุมชน. ๒๕๔๘ : ๑๐) ให้ความหมายการพัฒนาชุมชน ไว้ว่าเป็นการสร้างชุมชนให้เจริญ โดยอาศัยกำลังความสามารถของประชาชนและความช่วยเหลือของรัฐบาลร่วมกัน

เสถียร เหลืองอร่าม (๒๕๑๘ : ๗๑) กล่าวถึงการพัฒนาชุมชน ว่าหมายถึง กรรมวิธีแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งประชาชนในชุมชนหนึ่งๆ ร่วมกันจัดวางแผนและกระทำการเอง โดยกำหนดความต้องการและปัญหา พร้อมจัดทำแผนการเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ต้องการและความสามารถแก้ไขปัญหาจากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้นให้มากที่สุด ถ้าจำเป็นอาจขอความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอกได้

สรุปว่า “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างมีโครงสร้างและแบบแผน หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัย การมีส่วนร่วม เป็นต้น ของคนภายในชุมชนให้ดีขึ้น

๒. แนวความคิดของการพัฒนาชุมชน

แนวความคิดของการพัฒนาชุมชนเกิดขึ้นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในชนบทของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย ยังยากจนข้นแค้น มีความด้อยทั้งในทางสุขภาพ ร่างกายและฐานะทางสังคม ภาระหน้าที่ของงานพัฒนาชุมชน คือการขจัดปัดเป่าปัญหาต่างๆ ของประชาชน หรืออีกนัยหนึ่ง ปรับปรุงชุมชนชนบทให้พ้นจากความยากจน โรคภัยไข้เจ็บ และความไม่รู้ต่างๆ โดยมุ่งหวังจะให้ชาวชุมชนชนบทได้มีความสุขดังที่เมืองกำลังได้รับในเวลาอันบ้าง ดังนั้นการพัฒนาชุมชน ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงหรือสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชน โดยมีแนวความคิดพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ๒๕๓๘ : ๑๒-๑๓)

๒.๑ ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน (Partnership)

แนวความคิดนี้เกิดจากความเชื่อที่ว่า การพัฒนาที่ได้ผลดีที่สุดและถาวรที่สุดนั้น ควรจะเกิดจากพลังและขีดความสามารถของชุมชนที่ได้ผนึกกำลังขึ้นมา ผสมผสานกับการสนับสนุนจากพลังงานของการปกครองแห่งรัฐ การที่จะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียวนั้นนอกจากยากที่จะประสบความสำเร็จและผลงานไม่มั่นคงถาวรแล้ว ยังนำไปสู่การขยายช่องว่างและความขัดแย้งระหว่างพลังงานทั้งสองฝ่าย สังคมใดที่ปล่อยให้ชุมชนพัฒนาไปตามธรรมชาติด้วยความสามารถของชุมชนเอง สังคมนั้นก็จะมีแต่ถอยหลัง และนอกจากนั้น ยังเผยให้เห็นถึงความสำเร็จสมรรถภาพของรัฐบาลด้วยในทางกลับกัน ถ้าหากสังคมใดรัฐเป็นผู้ทำให้ประชาชนฝ่ายเดียว การพัฒนาจะเป็นไปอย่างไรช้า และยังเป็นการเสริมสร้างทรศนะแบบคอยให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือตลอดเวลาในหมู่ประชาชน ผลซึ่งตามมาก็คือการพัฒนาแต่ทางด้านรูปธรรม แต่ทางด้านตัวตนหรือนามธรรมนั้นจะไม่ได้รับการพัฒนาเลย

ความร่วมมือระหว่างชุมชนและรัฐซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาชุมชนนี้จึงประกอบด้วยสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Local Participation) การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหา วางแผนการดำเนินกิจกรรมมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลและการสนับสนุนของรัฐ โดยรัฐจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่ที่ว่า สามารถสนองปัญหาและความต้องการที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความรักและห่วงแหนในกิจกรรม ช่วยประสานช่องว่างระหว่างรัฐกับประชาชน และนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดพลังกลุ่มอีกด้วย

๒.๒ การช่วยเหลือตนเอง (Aids Self Help)

แนวความคิดเกี่ยวกับการช่วยเหลือตนเองนี้ได้เป็นความเชื่อที่เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานของนักพัฒนาตลอดมา ว่าวิธีการที่จะช่วยเหลือคนอื่นนั้น วิธีที่ดีที่สุดก็คือการช่วยเหลือให้ประชาชนมีขีดความสามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองต่อไปได้ โดยไม่ต้องคอยพึ่งให้คนอื่นมาช่วยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งย่อมหมาความว่า ตราบใดที่รัฐบาลยังต้องค้ำจุนช่วยเหลือประชาชนแบบเด็กเลี้ยงไม่รู้จักโตแล้ว การช่วยเหลือก็ปราศจากประสิทธิภาพ แนวความคิดการช่วยเหลือตนเองนี้ได้เป็นหลักการสากลไม่เพียงแต่งานพัฒนาชุมชน แต่รวมถึงงานสังคมสงเคราะห์อื่นๆ หรือแม้กระทั่งคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่กล่าวได้ว่า “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ในระดับชุมชนหรือสังคมก็เช่นเดียวกันที่จะต้องยึดหลักการช่วยเหลือตนเองเสียก่อน แล้วถึงจะให้ผู้อื่นมาช่วยได้

การช่วยเหลือตนเอง หมายถึง ประชาชนสามารถเข้าร่วมปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สามารถแก้ไขข้อขัดแย้งส่วนรวมของชุมชน ฉะนั้น จึงเป็นการระดมสรรพกำลังทั้งปวงของชุมชน ไม่ว่าจะกำลังคนหรือทรัพยากรธรรมชาติเข้าสู่การปฏิบัติงาน อย่งไรก็ตาม สรรพ

กำลังดังกล่าวนี้อาจมีข้อจำกัดอยู่บางประการ ด้านคุณวุฒิ ประสบการณ์ ความสามารถ และกำลังงบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงยังมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์ในระยะนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยตัวเองไปตลอดรอดฝั่ง

๒.๓ ความคิดริเริ่มของชุมชน (Local Initiative)

การที่ประชาชนจะสามารถช่วยตัวเองได้ ประชาชนก็จะต้องได้รับการนำความคิดที่ถูกต้องจนมีทิศทางและศรัทธาต่อการพัฒนาไปในแง่บวก จนถึงขนาดที่สามารถแสดงความคิดริเริ่มทำงานตามโครงการพัฒนาโดยมีต้องรอให้ทางรัฐเป็นผู้เข้ามาชักชวนหรือกระตุ้นเตือนอยู่ตลอดเวลา ความคิดริเริ่มจากภายนอก มักจะไม่ค่อยตรงกับความต้องการและปัญหาของชุมชน และมักจะไม่ค่อยได้รับการยอมรับจากประชาชนด้วย อย่างไรก็ตาม ถ้าหากชุมชนยังลังเลและไม่เต็มใจที่จะออกความคิดริเริ่ม ก็เป็นเรื่องจำเป็นที่ทางฝ่ายรัฐจะต้องเข้าไปนำความคิดและกระตุ้นเตือนให้ชุมชนเกิดความเคลื่อนไหว ทั้งนี้โดยใช้วิธีการรวมกลุ่มและการให้การศึกษาชุมชนเป็นแนวทางในการกระตุ้นให้แกชุมชนเกิดความคิดริเริ่ม

ความคิดริเริ่มของชุมชน นอกจากจะมีขึ้นได้ด้วยแรงคลใจและความสนับสนุนจากภายนอกแล้ว ก็ยังมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ถ้าหากชุมชนนั้นตระหนักถึงปัญหา และความต้องการที่เดือดร้อนอยู่จริง ภารกิจขั้นแรกของนักพัฒนาจึงอยู่ที่การช่วยเหลือโดยวิธีให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อที่เขาจะได้ออกมาถึงความต้องการที่แท้จริงว่ามีอะไรบ้าง และจัดลำดับปัญหาและความต้องการความจำเป็นมากน้อยเพียงใด แต่ในการให้การศึกษาดังกล่าว นักพัฒนาจะต้องระวังอย่าให้มีการบังคับหรือยึดเยียดความต้องการจากภายนอกไปให้ชุมชน ดังนั้น จุดเริ่มต้นที่ถูกต้องของขบวนการพัฒนาชุมชนก็คือเริ่มจากสภาพความเป็นอยู่หรือความต้องการในขณะนั้นของชุมชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากงานพัฒนาเป็นการร่วมมือระหว่างรัฐและชุมชน จึงมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงนโยบาย และวัตถุประสงค์แห่งรัฐในการสนับสนุนความต้องการของชุมชน ดังนั้น การผสมผสานระหว่างความต้องการของชุมชนและความต้องการของรัฐเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้

๒.๔ ความต้องการของชุมชน (Felt Needs)

ปัญหาและความต้องการของชุมชนนั้นเป็นผลผลิตของวัฒนธรรม โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจและสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนเอง ในขณะที่วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนกำลังมีปัญหากการเปลี่ยนแปลง ความต้องการที่แท้จริงของชุมชนก็มีแนวโน้มที่จะแตกต่างจากเดิมไป ในชุมชนแบบดั้งเดิมที่ไม่มีการติดต่อกับภายนอกมากนัก ความต้องการของชุมชนมักจะปรากฏออกมาในรูปของการเน้นหนักในเรื่องการบริโภค (Consumption Oriented) แต่ในชุมชนที่ทันสมัยและมีการติดต่อกับสังคมภายนอกตลอดเวลา ความต้องการของชุมชนจะมีลักษณะเด่นในเรื่องการพัฒนา (Development Oriented) อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการพัฒนาชุมชนจะยึดถือแนวความคิด

ความต้องการของชุมชนเป็นแนวทางในการดำเนินงาน แต่มีข้อแม้ว่าความต้องการของชุมชนนั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับเงื่อนไขบางประการนั่นคือ แนวความคิดนี้จะต้องมีความยืดหยุ่น และเคลื่อนไหว ปรับตัวให้เข้าสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปด้วย

๒.๕ ความสมดุลในการพัฒนา (Balanced Development)

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ในการพัฒนาความต้องการของชุมชนนั้นจะต้องระลึกถึงขีดความสามารถของรัฐในการสนองตอบ รวมทั้งนโยบายและวัตถุประสงค์แห่งรัฐด้วย เพราะเป็นธรรมดาอยู่เองที่ความต้องการของประชาชนนั้นมีอยู่มากมาย เกินขอบเขตความสามารถของรัฐที่จะจัดหาทรัพยากรมาสนองตอบได้หมด จึงมีแนวความคิดที่สำคัญยิ่งกว่าความต้องการของประชาชนนั้น จะต้องได้รับการนำทรัพยากรไปในทิศทางที่ความต้องการนั้นจะต้องได้รับการบำบัดด้วยพลังความสามารถของชุมชนเอง บวกกับขีดความสามารถของรัฐ

อีกทรรศนะหนึ่งเกี่ยวกับแนวความคิดของการพัฒนาที่สมดุลกันก็คือ จุดเน้นของงานพัฒนาชุมชนอยู่ที่ว่า การพัฒนาทั้งทางด้านรูปธรรมและนามธรรมจะต้องได้สัดส่วนกัน ถึงแม้การพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาตัวคนให้มีทรรศนะ ศรัทธา และขีดความสามารถจนช่วยตัวเองได้ แต่การพัฒนาคนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นของคู่กัน และมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างใกล้ชิด ถ้าหากมุ่งพัฒนาด้านใดด้านหนึ่งโดยเฉพาะ ก็จะทำให้เกิดผลการพัฒนาชนิดผิดรูปผิดร่าง เช่นเจริญแต่ด้านวัตถุ แต่จิตใจไม่เจริญ ก็จะนำไปสู่สังคมพิการในที่สุด ตัวอย่างเช่นว่า ชุมชนเจริญขึ้นมาจนมีแหล่งโสเภณี เกิดโจรกรรม มีไนต์คลับ และมีแต่ความวุ่นวายทางวัตถุไม่มีการศึกษา ขาดศีลธรรมอันดีงาม เป็นต้น ดังนั้น งานพัฒนาชุมชนจึงมุ่งพัฒนาทั้งด้านรูปธรรมและนามธรรมควบคู่กันไปในอัตราที่ได้สัดส่วน

๒.๖ การศึกษาภาคชีวิต (Long-Life Education)

หมายความว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัยอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตที่ดำรงอยู่โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับปรุงคุณภาพของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน เสริมสร้างความรู้ และทักษะในฐานะที่เป็นชาวนา เป็นช่างฝีมือ เป็นหัวหน้าครอบครัว มุ่งที่จะให้ประชาชนที่รับผิดชอบ ดำรงตนเองให้อยู่ในสังคมประชาธิปไตยอันก้าวหน้า สังคมซึ่งส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เป็นผู้มีจิตใจรักความก้าวหน้า มีความปรารถนาที่จะดำรงชีวิตอยู่ในระดับและรูปแบบที่ดีกว่า ทางที่จะทำเช่นนั้นได้ ก็โดยการร่วมมือของประชาชน ส่งเสริมความสนใจในกลุ่มของตน และความสนใจของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่นั้น

๒.๗ การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ (Holistic Program)

หมายความว่า ปัญหาของชุมชนหรือของประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือโดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะเท่านั้น แต่จะต้องเป็นการประสานปฏิบัติของหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้องและมีการประสานงานของวิธีการหลายวิธีและหลายด้าน หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียด จะพบว่าปัญหาของชุมชนนั้น มีต้นตอเกิดจากแหล่งต่างๆหรือมีสาเหตุหลายประการ ฉะนั้น จึงต้องมีการดำเนินการด้วยวิธีต่างๆ ด้านต่างๆ พร้อมกันไป เช่น การยกระดับการครองชีพของชาวนา จะต้องมีการพัฒนาทางด้านทักษะการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดย่อม การวางแผนครอบครัว และอื่นๆ เป็นต้น การกำหนดวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนจึงต้องหยิบยกปัญหาของชุมชนนั้นมาพิจารณาอย่างละเอียดและต้องระลึกว่าปัญหาหนึ่งจะเกี่ยวพันหรือกระทบกระเทือนไปอีกปัญหาหนึ่งหรือหลากหลายปัญหาอยู่เสมอ ฉะนั้นโครงการที่จะต่อสู้กับปัญหาจึงถูกกำหนดให้สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆได้ หลายปัญหาหรือปัญหาหนึ่งอาจจะต้องมีโครงการเข้าต่อสู้หลายโครงการ

๒.๘ การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่นชนบท

โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศ (The Mainstream of National Development) วัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายพัฒนาประเทศมิได้หมายความว่านโยบายชาติเป็นผู้กำหนดท้องถิ่น แต่มีความหมายว่ากิจกรรมในท้องถิ่นจะได้รับการสนับสนุนให้เป็นการกำลังสำคัญในการสนับสนุนค้ำจุนนโยบายการสนับสนุนที่ได้รับนี้ก็คือการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านวัสดุ กำลังคน ฉะนั้น การดำเนินงานของท้องถิ่นใดเป็นไปได้โดยเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาตินั้นย่อมจะไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเท่าที่ควร

๓ แนวคิดในการพัฒนาท้องถิ่น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (๒๕๕๐ : ๔๗-๕๒) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเป็นความจริงแห่งชีวิต ของการพัฒนาชุมชนซึ่งยึดถือเป็นสรณะ คือ ความเชื่อมั่นและศรัทธา ในมนุษยชาติ ว่ามนุษย์ทุกชีวิตมีคุณค่า และมีความหมาย มีศักดิ์ศรี และมีศักยภาพกล่าวคือ มีฐานะแห่งความเป็นมนุษย์ที่ไม่ควรจะได้รับการเหยียดหยาม ดูหมิ่น เหยียดหยามจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง มีความสามารถจากการเป็นมนุษย์ที่ควรได้รับการยอมรับและทำให้ปรากฏเป็นจริงในทางปฏิบัติจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่แท้จริง คือ หลักประชาชน หมายถึง

๓.๑. เริ่มต้นที่ประชาชน โดยยืนจุดเดียวกับประชาชน มองโลก มองชีวิต มองปัญหา จากทัศนะของประชาชน เพื่อให้เข้าใจปัญหา ความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้เข้าถึงชีวิตจิตใจ ของประชาชน

๓.๒. ทำงานร่วมกับประชาชน โดยการคำนึงถึงการที่จำทำให้ประชาชนเข้าใจปัญหาของตนเองและของท้องถิ่น และมีกำลังใจลุกขึ้นต่อสู้กับปัญหา ช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ไขปัญหา นั้น ย่อมมีหนทางที่จะกระทำได้โดยไม่ยากหากเข้าใจปัญหาและเข้าถึงจิตใจของประชาชน

๓.๓. ยึดประชาชนเป็นพระเอก โดยประชาชนต้องเป็นผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นผู้ถูกกระทำ หรือเป็นฝ่ายรองรับข้างเดียว เพราะผลของการกระทำการพัฒนานั้น ตกอยู่ที่ประชาชนโดยตรง ท้องถิ่นโดยตรง ประชาชนเป็นผู้รับโชค หรือ เเคราะห์จากการพัฒนา นั้น

๔. หลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

จากแนวคิดพื้นฐาน หลักการพัฒนาได้นำมาใช้เป็นหลักในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

๔.๑. ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด และต้องเชื่อมั่นว่าประชาชนนั้นมีศักยภาพที่จะใช้ความรู้ ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นด้วยตัวของเขาเอง

๔.๒. ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน ยึดมั่นเป็นหลักการสำคัญว่าต้องสนับสนุนให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ส่วนรัฐบาลจะช่วยเหลือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และช่วยเหลือในส่วนที่เกินขีดความสามารถของประชาชน

๔.๓. ยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจ วางแผน ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผลในกิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่จะทำในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการดำเนินงาน อันเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องความเป็นเจ้าของโครงการ หรือกิจกรรม

๔.๔. ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จะต้องเริ่มด้วยการพูดคุย ประชุมปรึกษาหารือร่วมกัน คิดร่วมกัน ตัดสินใจ และทำร่วมกัน รวมถึงรับผิดชอบร่วมกัน ภายใต้อาณาเขตช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย

สรุป การพัฒนาชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนเป็นการกระทำที่เข้าถึงศักยภาพสูงสุดที่ธรรมชาติที่ให้แก่คนในชุมชนบรรลุถึงขีดความสามารถสูงสุดที่พึงมี นำมาพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ผาสุก ให้สุขสมบูรณ์ โดยเป้าหมายการพัฒนาชุมชนอยู่ที่ การทำให้ชุมชน(ประชาชน) สุขสมบูรณ์ การทำให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยตนเองได้ในการแก้ไขปัญหาส่วนตัว และแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ รวมทั้งในการยังชีพตนเองหรือการมีงานทำ และยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นได้

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนน่าอยู่

ประเทศไทยเริ่มต้นการนำแนวคิด “เมืองน่าอยู่” มาสู่การปฏิบัติโดยเริ่มต้นอย่างเป็นทางการจากกรมการเคหะชุมชนภายใต้กรอบงานด้านสาธารณสุขแล้วขยายสู่การดำเนินงานด้านอื่นๆจน

ปัจจุบันแนวคิดและหลักการของ “เมืองน่าอยู่” มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองในประเทศไทยมากขึ้นและยังมีความสำคัญมากขึ้นเมื่อคณะรัฐมนตรีได้กำหนดให้เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่เป็น “วาระแห่งชาติ” เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๒ และได้กำหนดให้เมืองน่าอยู่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และปัจจุบันแม้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) จะไม่ได้บรรจุแนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ไว้อย่างชัดเจนแต่เป้าหมายหลักของการพัฒนาในช่วงนี้คือความอยู่เย็นเป็นสุขและความสงบสุขของสังคมไทยคนไทยมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องมีสุขภาวะที่ดีขึ้นมีคุณธรรมจริยธรรมรวมถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานซึ่งเป้าหมายทั้งหมดนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิดเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนทั้งสิ้น(กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย และมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, ๒๕๔๔)

๑. จุดเริ่มต้นการพัฒนาเมืองน่าอยู่

ใน พ.ศ. ๒๕๒๙ สำนักงานองค์การอนามัยโลกภาคพื้นยุโรป (WHO, EURO) ได้เสนอโครงการเมืองน่าอยู่ โดยเอาวิธีการพัฒนาสุขภาพของประชาชนบนพื้นฐานของหลักการสุขภาพดีถ้วนหน้ามาใช้ในระดับท้องถิ่น องค์การอนามัยโลก ได้กำหนดให้วันที่ ๗ เมษายน ๒๕๓๙ เป็นวัน WHO Healthy Cities เพื่อรณรงค์ให้เมืองต่าง ๆ จากทั่วโลกหันมาสนใจโครงการเมืองน่าอยู่ และได้กำหนดแนวทางเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเมืองน่าอยู่อย่างป็นรูปธรรมไว้ ๑๑ ประการ ประกอบด้วย

- ๑.๑ มีสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและที่อยู่สะอาด ปลอดภัย
- ๑.๒ มีระบบนิเวศอยู่ในภาวะดุลยภาพและยั่งยืน
- ๑.๓ มีชุมชนเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน
- ๑.๔ ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด ควบคุม ตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ
- ๑.๕ ประชาชนได้รับปัจจัยพื้นฐานของชีวิต (อาหาร น้ำ ที่พักอาศัย ความปลอดภัย มีรายได้และมีงานทำ)
- ๑.๖ ประชาชนมีสิทธิ มีโอกาสรับรู้ข่าวสาร มีการติดต่อประสานงาน และระดมความคิด ประสพการณ์ เพื่อทำ งานร่วมกันในชุมชน
- ๑.๗ มีระบบเศรษฐกิจที่หลากหลาย มีชีวิตชีวา มีนวัตกรรมอยู่เสมอ
- ๑.๘ มีการเชื่อมโยงมรดกทางวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต รวมทั้งเอกลักษณ์ของกลุ่มชนแต่ละชุมชน
- ๑.๙ มีการพัฒนาเป็นไปอย่างกลมกลืน และส่งเสริมคุณลักษณะที่ดี ที่มีมาในอดีต

๑.๑๐. มีระบบบริการทางสาธารณสุข และการรักษาพยาบาลที่ทั่วถึง เหมาะสมสำหรับประชาชนทุกคน

๑.๑๑ ประชาชนมีสภาวะสุขภาพดี มีอัตราการเจ็บป่วยในระดับต่ำ

การพัฒนาเมืองนำอยู่ในประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกภายใต้กรอบทางด้านสาธารณสุขตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยสนับสนุนให้ชุมชนเมืองขนาดต่าง ๆ ๕ เมือง ได้แก่กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา พะเยา ยะลา และพนัสนิคม เป็นเมืองนำร่อง และกำหนดแนวทางให้ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่น สร้างเครือข่ายการพัฒนาพร้อมกับชุมชนภายในท้องถิ่นนั้น โดยในทางปฏิบัติแต่ละเมืองได้ใช้วิธีการของตนเองในการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองนำอยู่นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่ได้เริ่มดำเนินงานพัฒนาเมืองนำอยู่อย่างยั่งยืน เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กรุงเทพมหานคร การเคหะแห่งชาติ สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เป็นต้น แต่การดำเนินงานของหน่วยงานดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมการพัฒนาเมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่อย่างเต็มรูปแบบ

๒. แนวคิดการพัฒนา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำ ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มากำหนดกรอบความคิด นโยบายในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : เมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๒ ให้ความเห็นชอบในหลักการของกรอบนโยบายการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : เมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ และได้กำหนดให้เป็นวาระแห่งชาติโดยมีองค์กรดำเนินการประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ (กมช.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ (สกมช.) เป็นฝ่ายเลขานุการ และเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๓คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบกระบวนการเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาเมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ไปสู่การปฏิบัติและกลไกการบริหาร โดยให้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเมืองแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๓ แนวคิดการพัฒนาเมืองนำอยู่ประกอบด้วย

๒.๑. คุณลักษณะของเมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ ครอบคลุมและผสมผสานกันระหว่างปัจจัยแวดล้อมใน ๕ ด้าน

๒.๑.๑ ด้านสังคม เมืองนำอยู่และชุมชนนำอยู่ควรมีสังคมที่มีคุณลักษณะ

๒.๑.๑.๑ ประชาชนได้รับการศึกษา ความรู้ การฝึกอบรม ข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

- และสะดวก
- ๒.๑.๑.๒ มีบริการสาธารณสุขและบริการสาธารณสุขอื่น ๆ ที่เพียงพอ
- ๒.๑.๑.๓ มีความปลอดภัยในการดำรงชีวิตและรักษาทรัพย์สิน
- ๒.๑.๑.๔ มีคดีอาชญากรรม ยาเสพติดจำนวนน้อย
- ๒.๑.๑.๕ ภาศึการพัฒนากุกระดับมีส่วนร่วมในการวางแผนการ
- พัฒนาเมือง
- ๒.๑.๑.๖ สิทธิของประชาชนและความยุติธรรมได้รับการคุ้มครอง
- ๒.๑.๒ ด้านเศรษฐกิจ ภายในเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ควรมีลักษณะ
- ๒.๑.๒.๑ มีบรรยากาศที่ดีสำหรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
- ๒.๑.๒.๒ ค่าครองชีพไม่สูง ประชาชนมีงานทำ และมีการประกอบ
- สัมมาอาชีพที่ดี
- ๒.๑.๓ ด้านกายภาพ ภายในเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ควรมีสภาพ
- ๒.๑.๓.๑ เป็นเมืองที่มีระเบียบด้วยการวางผังเมืองที่มีข้อกำหนดการ
- ใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจน
- ๒.๑.๓.๓ มีการวางแผนและจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานได้ทันต่อ
- ความต้องการของประชาชน
- ๒.๑.๓.๔ มีระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวก ปลอดภัย และไม่
- สิ้นเปลือง
- ๒.๑.๓.๕ มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียว
- และที่ว่างโล่งอย่างพอเพียง
- ๒.๑.๓.๖ มีระบบบำบัดน้ำเสีย กำจัดขยะอย่างเหมาะสม
- ๒.๑.๔ ด้านสิ่งแวดล้อม ของเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ควรมีลักษณะ
- ๒.๑.๔.๑ สามารถควบคุมมลภาวะทางน้ำ อากาศ ดิน และความดัง
- ของเสียง
- ๒.๑.๔.๒ เมืองมีจิตวิญญาณและความสุนทรี ที่ประชาชนมีความ
- ภาคภูมิใจ และช่วยกันบำรุงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- ๒.๑.๔.๓ ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานพอเพียงและค่าใช้จ่าย
- ไม่แพง
- ๒.๑.๕ ด้านการบริหารและการจัดการ เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควร
- ๒.๑.๕.๑ มีความโปร่งใสและยุติธรรม
- ๒.๑.๕.๒ มีประสิทธิภาพและยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

๒.๑.๕.๓ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

๒.๒. องค์ประกอบของเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ประกอบด้วย ความน่าอยู่ ความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจความเป็นประชารัฐ แต่ละองค์ประกอบ สามารถกำหนดให้เป็นเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมได้ ดังนี้

๒.๒.๑ ความน่าอยู่ : พัฒนาคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตของคนในเมืองและชุมชน

๒.๒.๑.๑ ประชาชนมีการศึกษาความรู้ และได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างกว้างขวาง

๒.๒.๑.๒ มีการพัฒนาทางสาธารณสุขที่ดีและเพียงพอ

๒.๒.๑.๓ มีการจัดการทางกายภาพของเมืองที่เป็นระเบียบ

๒.๒.๑.๔ มีการจัดบริการโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณภาพและพอเพียง

๒.๒.๑.๕ มีระบบการจราจรขนส่งที่สะดวกปลอดภัยและประหยัด

๒.๒.๑.๖ มีการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองที่ดี

๒.๒.๑.๗ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๒.๒.๑.๘ ส่งเสริมสิทธิและหน้าที่ขั้นพื้นฐานของประชาชน

๒.๒.๒ ความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของเมืองและชุมชน : ระบบเศรษฐกิจที่สมดุลและมีภูมิคุ้มกัน

๒.๒.๒.๑ ระบบเศรษฐกิจมีความสมดุลตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๒.๒ มีการจ้างงานอย่างกว้างขวาง

๒.๒.๒.๓ ชนบทและเมืองมีการเชื่อมโยงอย่างเหมาะสมและเป็นระบบ

๒.๒.๓ ความเป็นประชารัฐ : พัฒนาระบบการบริหารจัดการเมืองและชุมชน

๒.๒.๓.๑ การบริหารจัดการเมืองและชุมชนในภาครรัฐ ประกอบด้วย มีความโปร่งใสและยุติธรรมมีประสิทธิภาพ คล่องตัว และยึดประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก มีการทำงานแบบพหุภาคี โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองและชุมชนทุกขั้นตอน

๒.๒.๓.๒ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการเข้าร่วมพัฒนาเมืองและชุมชน ประชาชนตระหนักถึงความจำ เป็นในการมีส่วนร่วมพัฒนาเมืองและชุมชน

๒.๓. แนวทางการพัฒนาในรูปแบบ "รวมพลังเพื่อขับเคลื่อนสังคม" แนวทางการพัฒนาในรูปแบบ "รวมพลังเพื่อขับเคลื่อนสังคม" เป็นการระดมการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครรัฐ

(ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น) องค์กรธุรกิจ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า ภาคีการพัฒนา ในรูปแบบร่วมแรง ร่วมใจ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และช่วยกันรับผิดชอบผลการพัฒนา โดยร่วมกันจัดทำ แผนงาน/โครงการเมืองน่าอยู่ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้การพัฒนาเมืองและชุมชนมีความน่าอยู่และยั่งยืน

๒.๔. กระบวนการแปลงนโยบายและแนวทางการพัฒนาสู่การปฏิบัติความสำเร็จในการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ย่อมขึ้นอยู่กับแรงสนับสนุนที่สำคัญคือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคีการพัฒนา ตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่นบนเวทีการร่วมปรึกษาหารือกัน เพื่อให้ได้ข้อตกลงร่วมกันและเห็นชอบร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การประสานงานในการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ในการแปลงแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ไปสู่การปฏิบัติ มีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ : การกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนา

เมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นชอบกรอบนโยบายและแผนการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนแล้ว คณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ (กมช.) จัดทำ แนวทางการพัฒนาให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการพัฒนา

ขั้นตอนที่ ๒ : การแปลงแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ

๑ การเตรียมความพร้อมของทุกภาคีการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ เป็นหน่วยประสานจัดประชุมชี้แจง สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบนโยบายและแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ให้แก่หน่วยงาน ส่วนกลาง รัฐวิสาหกิจ และส่วนภูมิภาค สำหรับการจัดประชุมชี้แจงให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น กลไกระดับจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ

๒ กระบวนการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการสร้างเครือข่ายการพัฒนาในระดับเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๒.๑ การส่งเสริมให้เกิดประชาคม

๒.๒ การค้นหาตัวบุคคลหรือกลุ่มอาสาสมัครที่จะเป็นผู้นำ ในการผลักดันตามกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคี โดยให้ชุมชนเป็นผู้เสนอแนะ

๒.๓ จัดประชุมชี้แจงทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๒.๔ ให้ความรู้กับชุมชนในการทำความเข้าใจ

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้สร้างความเข้าใจตั้งแต่ระดับครอบครัวและองค์กรชุมชน ตลอดจนภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิด กระบวนทัศน์ และแนวทางการพัฒนาแนวใหม่ที่เป็น การพัฒนาแบบองค์รวมโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และเน้นว่าการ พัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้และมีกิจกรรมร่วมกันของทุกฝ่ายทบทุนการกำหนดบทบาทหน้าที่ของ แต่ละฝ่าย ได้แก่ ครอบครัว องค์กรชุมชน คณะกรรมการท้องถิ่น กลุ่มแกนนำต่าง ๆ และหน่วยงาน ภายนอกที่เข้ามาสนับสนุนการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนต้องเป็นหลักในการบริหารการพัฒนา ส่วน หน่วยงานภายนอกเป็นเพียงผู้สนับสนุน

๔. การค้นหาศักยภาพของชุมชน

๔.๑ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคีการพัฒนาตั้งแต่ระดับครอบครัว องค์กรชุมชน กลุ่มแกนนำ คณะกรรมการท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวม

๔.๒ จัดทำ ข้อมูลที่สำคัญเพื่อการพัฒนา ได้แก่ ประวัติท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีอยู่ทั้ง ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล รวมถึงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ จารีตประเพณี วัฒนธรรม สถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน เช่น ภัยคุกคาม จุดแข็ง ข้อจำกัด และปัญหา

๔.๓ สร้างฐานข้อมูลและตัวชี้วัดการพัฒนา

๔.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล นำ ข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล และนำ ไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับ ปัญหา จุดอ่อน ข้อจำกัด ความเข้มแข็ง และศักยภาพของชุมชน ซึ่งสามารถบันทึกในรูปของแผน ที่ การตั้งถิ่นฐานของชุมชน พร้อมแสดงแหล่งทรัพยากรและแผนผังความสัมพันธ์ขององค์กร สถาบันต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำ งานขั้นต่อไป

๕. การจัดทำแผนความต้องการของชุมชน

๕.๑ จัดประชุมร่วมกันระหว่างภาคีการพัฒนา แล้วนำ ผลจากการวิเคราะห์ ศักยภาพชุมชนและปัญหาที่ผ่านมา เพื่อกำ หนดเป้าหมายการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

๕.๒ ระดมความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยระบุว่ามีความหวัง คำ เนินการอย่างไรที่ จะนำ ไปสู่จุดมุ่งหมายการพัฒนาของชุมชน

๕.๓ พิจารณาความเป็นไปได้ของทางเลือกทั้งหมดที่มีอยู่จากประเด็นต่อไปนี้

๖. กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เป็นแกนกลางประสานภาคีพัฒนาระหว่างแผนพัฒนาของชุมชน (เทศบาลหรือ อบต.) และแผนดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรอื่น เพื่อให้ได้แผนปฏิบัติการ พัฒนาเมืองน่าอยู่ และชุมชนน่าอยู่ของเทศบาลหรือ อบต. แล้วแต่กรณี โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ ให้เครือข่ายการพัฒนาของแต่ละท้องถิ่น พิจารณาจัดตั้งคณะทำงานจัดทำ แผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่

๖.๒ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้หน่วยงาน ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค รัฐวิสาหกิจ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่น ที่มีแผนงานและโครงการพัฒนา เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการประสานการสร้างเครือข่ายการ พัฒนาระหว่างแผนงานของหน่วยงานและแผนพัฒนาชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น

๖.๓ คณะทำงานจัดทำ แผนปฏิบัติการ ฯ พิจารณาคัดเลือกและประสานแผนงาน โครงการจากแผนพัฒนาชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแผนงานโครงการเมืองน่าอยู่และ ชุมชนน่าอยู่ของหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และองค์กรอื่นที่จะดำเนินกิจการในพื้นที่ขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของโครงการตามความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น และประมวลแผนงานและโครงการ จัดทำเป็นแผนปฏิบัติการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่า อยู่ของท้องถิ่น

๖.๔ เสนอแผนปฏิบัติการดังกล่าวให้คณะกรรมการบริหารขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นพิจารณา แล้วนำเสนอต่อสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็นชอบ

ขั้นตอนที่ ๓ : การเสนอขอการสนับสนุนจากส่วนกลาง

๑. เมื่อสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความเห็นชอบแล้ว ให้จัดทำ แผนปฏิบัติการ การ ฯ ฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอคณะกรรมการก้นกรองในจังหวัด

๒. เมื่อคณะกรรมการก้นกรองในจังหวัดได้พิจารณาแล้ว ให้เสนอแผนงาน/โครงการ ดังกล่าวต่อ สกมช. เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ ก่อนนำเสนอ กมช. เพื่อพิจารณาให้ความเห็นในกรณีที่จะ ขอรับการสนับสนุนแผนงานและโครงการที่เกินขีดความสามารถของท้องถิ่น

๓. กรณีหน่วยงานส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ที่มีแผนงานและโครงการ ในแผนปฏิบัติการ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้หน่วยงานนั้นจัดทำ แผนการลงทุนประจำปีของหน่วยงาน และหากมีแผนงาน/โครงการที่ต้องการงบประมาณสนับสนุนเพิ่มเติม ให้หน่วยงานนั้นเสนอต่อ สกมช. เพื่อรวบรวมวิเคราะห์และนำเสนอ กมช. พิจารณา

๔. ให้ สกมช. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณา กลั่นกรอง ให้ ข้อเสนอแนะแผนงานและโครงการส่วนที่เกินขีดความสามารถของหน่วยราชการ หน่วยงาน ภาคเอกชน และองค์กรอื่นในท้องถิ่นที่ต้องการขอความช่วยเหลือและสนับสนุนจากส่วนกลาง ก่อนนำ เสนอต่อ กมช.

๕. การสนับสนุนทางการเงินให้แก่แผนงาน/โครงการของหน่วยราชการ หรือองค์กรอื่น ให้เป็นไปตามมติของ กมช.

๖. เมื่อ กมช. ได้พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงาน/โครงการ ให้ สกมช. นำ เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติต่อไป

๗. ให้ สกมช. ประสานงานกับสำ นักงบประมาณและกระทรวงการคลัง เพื่อพิจารณาจัดสรรงบประมาณและเงินกู้สนับสนุนทุนการค้า เน้นงานตามแผนงานและโครงการที่ได้รับการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี

ขั้นตอนที่ ๔ : การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการโดยภาคีการพัฒนา

เมื่อแผนปฏิบัติการผ่านความเห็นชอบจากสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ในส่วนของแผนงานและโครงการที่ไม่ต้องขอรับการสนับสนุนจากส่วนกลาง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง ก็สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการได้ทันที สำหรับแผนงานและโครงการที่ต้องการขอรับการสนับสนุนจากส่วนกลาง ก็จะต้องผ่านขั้นตอนการพิจารณาของ สกมช. และคณะรัฐมนตรีเพื่อขออนุมัติงบประมาณการสนับสนุน

ขั้นตอนที่ ๕ : การติดตามและประเมินผล

เมื่อได้ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการแล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง จัดทำการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน โดยมีดัชนีชี้วัด ซึ่ง สกมช. ได้จัดทำ เพื่อเป็นแนวทางให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่น จัดทำ ดัชนีชี้วัดการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ให้เหมาะสมตามสภาพท้องถิ่นของตนเอง จากการรวบรวมข้อมูลแหล่งต่าง ๆ สามารถสรุปเป็นตัวอย่างของกลุ่มดัชนีชี้วัดความน่าอยู่ของเมืองและชุมชนได้ ๙ ด้าน ได้แก่

๑. การผังเมือง เช่น

๑.๑ ความหนาแน่นของประชากรเมือง (คน/ตร.กม.)

๑.๒ ร้อยละของพื้นที่เมืองที่มีกฎหมายผังเมืองครอบคลุม

๑.๓ ปริมาณและคุณภาพของระบบขนส่งมวลชน

๒. สิ่งแวดล้อมและบริการโครงสร้างพื้นฐาน เช่น

๒.๑ คุณภาพเสียง = อัตราร้อยละของประชากรที่ต้องรับเสียงสูงกว่า ๗๐

เดซิเบลโดยเฉลี่ย

๒.๒ คุณภาพอากาศ = อัตราส่วนปริมาณรวมของซัลเฟอร์ไดออกไซด์ + ฝุ่นละออง + สารตะกั่วในอากาศ เมื่อเทียบกับมาตรฐานขององค์การอนามัยโลก (๖๐ กรัม/ลบม. + ๙๐ กรัม/ลบม. + ๑ กรัม/ลบม.)

๒.๓ อัตราร้อยละของการบำบัดน้ำเสีย

๒.๔ อัตราร้อยละของการเก็บขยะ

๒.๕ อัตราร้อยละของครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้

๓. เอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม เช่นการสืบสานวัฒนธรรม : งบประมาณด้านเอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรมที่องค์กรท้องถิ่นสนับสนุน

๔. ด้านบริการสาธารณสุขและสุขอนามัย

๔.๑ อายุขัยเฉลี่ยของประชากร

๔.๒ อัตราการเจ็บป่วยของประชากร = อัตราการเจ็บป่วย/ประชาชน ๑,๐๐๐

คน

๔.๓ จำนวนเตียงคนไข้ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน

๔.๔ สุขภาพจิต

๔.๕ จำนวนแพทย์ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน

๔.๖ อัตราการตาย = อัตราการตายของทารกอายุน้อยกว่า ๑ ปี/๑,๐๐๐

การเกิด

๔.๗ ร้อยละของประชากรที่มีส้วมใช้อย่างถูกสุขลักษณะ

๔.๘ อัตราร้อยละของประชากรผู้ที่สังคมควรช่วยเหลือเกื้อกูลให้ได้รับการ

ประกันสุขภาพของรัฐหรือของท้องถิ่น

๔.๙ อัตราร้อยละของประชากรที่มีน้ำสะอาดใช้

๕. ด้านคุณภาพการศึกษา เช่น

๕.๑ ค่าใช้จ่ายของรัฐต่อคนในด้านการศึกษา

๕.๒ ขนาดห้องเรียนชั้นประถมศึกษาโดยเฉลี่ยต่อครู ๑ คน

๕.๓ อัตราการรู้หนังสือของประชากรที่อายุ ๑๐ ปีขึ้นไป

๕.๔ ประชากรที่มีการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยต่อประชากรทั้งหมดที่มีอายุ

๑๘ ปี ขึ้นไป

๖. ด้านปัจจัยโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น

๖.๑ อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวม

๖.๒ รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี

๖.๓ อัตราการเสียภาษีรายได้ส่วนบุคคลสูงสุด

๖.๔ อัตราการว่างงาน

๖.๕ อัตราเงินเฟ้อในเขตเมือง

๖.๖ สัดส่วนราคาที่อยู่อาศัยต่อรายได้ (ปี)

๖.๗ อัตราการเปรียบเทียบรายได้ของประชากรกลุ่มรายได้สูง/กลุ่มรายได้ต่ำ

๖.๘ อัตราการเปรียบเทียบรายได้ของประชากรกลุ่มรายได้สูง/กลุ่มรายได้ต่ำ

๗. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๗.๑ คดีอาชญากรรมต่อประชากร ๑๐,๐๐๐ คน

๗.๒ อัตราการเกิดอุบัติเหตุการจราจรต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน

๗.๓ อุบัติภัยที่เกิดขึ้นในรอบปี จำนวนครั้งและความสูญเสีย (ล้านบาท)

๘. สันทนาการ เช่น

๘.๑ จำนวนพื้นที่สวนสาธารณะเพื่อการสันทนาการต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน

๘.๒ จำนวนโทรทัศน์ต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน

๘.๓ จำนวนแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ วัฒนธรรม โบราณสถาน ต่อประชากร ๑๐๐,๐๐๐ คน

๙. การบริหาร การปกครอง เช่น

๙.๑ อัตราร้อยละของผู้ใช้สิทธิการเลือกตั้ง

๙.๒ จำนวนองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณประโยชน์

๙.๓ การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น

๙.๔ การให้บริการแก่สังคม

ดัชนีชี้วัดข้างต้น เป็นตัวอย่างของเกณฑ์การพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรพัฒนาดัชนีชีวิตของตนเองเพื่อใช้เป็นเกณฑ์การวัดผลการพัฒนา และผลจากการประเมินการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนสามารถนำไปใช้ในการปรับนโยบายและแนวทางการพัฒนา ตลอดจนการแปลงแนวทางการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.(๒๕๔๖) การพัฒนาเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่ในประเทศไทยเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๓๗ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๗ ภายใต้มุมมองด้านสาธารณสุข โดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้รับการสนับสนุนจากองค์การอนามัยโลกให้ดำเนิน โครงการเมืองน่าอยู่ใน ๕ เมืองนำร่อง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา พะเยา ยะลา และพนัสนิคม โดยมุ่งให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้บริหารสูงสุดในราชการส่วนภูมิภาค เป็นผู้ดำเนินการสร้างเครือข่ายการพัฒนาร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งแต่ละเมืองก็จะมีวิธีการปฏิบัติต่างกันไป บ้างก็ใช้ความเข้มแข็งจากชุมชนจากฐานรากขึ้นมาก่อนและเมื่อมั่นคง ก็จะสามารถพัฒนาเมืองของตนได้อย่างยั่งยืนต่อไป นับเป็นขั้นเริ่มแรกของการเรียนรู้ที่ได้นำเอาแนวคิดและแนวทางเมืองน่าอยู่ขององค์การอนามัยโลกมาประยุกต์ใช้จริง ซึ่งก็ต้องสร้างความเข้าใจไปพร้อมกับการลงมือปฏิบัติเพื่อเรียนรู้ที่จะปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของแต่ละเมือง

ต่อมา เริ่มมีหลายหน่วยงานได้รับเอาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเมืองน่าอยู่ไปดำเนินการตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน โดยมีจุดเน้นในองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ที่ต่างๆ กันไป ขณะเดียวกันรัฐบาลเองก็มีแนวนโยบายที่จะส่งเสริมและกระตุ้นให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตระหนักในความสำคัญและสนับสนุนการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จึงมอบให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติประสานดำเนินการ พร้อมทั้งแต่งตั้งให้มีกลไก คณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ ขึ้นเมื่อต้นปี ๒๕๔๓ เพื่อกำหนดนโยบายและประสาน

การดำเนินงานในเรื่องเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ต่อมาภายใต้การดำเนินงานของกลไกดังกล่าว ได้มีการจัดทำกรอบแนวทางการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : เมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่ ผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๓ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประกอบการจัดทำแผนปฏิบัติการได้ต่อไป ประกอบกับช่วงเวลานั้นอยู่ระหว่างการเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับอนุภาคทั่วประเทศ และระดับชาติ เพื่อให้สอดคล้องเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ในมาตรา ๗๖ ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดกรอบนโยบาย การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะได้รับฟังแนวคิดและความต้องการของประชาชนซึ่งอยู่ในแต่ละพื้นที่และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและรับผลจากการพัฒนาโดยตรง

ในระยะเตรียมการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ เป็นช่วงที่ประชาชนทั่วประเทศตื่นตัวสะท้อนความต้องการทำเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่อย่างหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากการระดมความคิดเห็นในเวทีวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่จัดขึ้นในระดับจังหวัด ระดับอนุภาค และระดับชาติกว่า ๑๐๐ เวที มีประชาชนจากภาคส่วนต่างๆ เข้าร่วมกว่า ๒๐,๐๐๐ คน ซึ่งได้สะท้อนแนวคิดและความต้องการที่ตรงกันคือ “ต้องการให้มีการพัฒนาเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่” โดยให้ความสำคัญกับ

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชน การมี ประชาคม ในทุกระดับและเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

๒. การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ชุมชนและชนบทให้น่าอยู่ มีสภาพแวดล้อมดี ปลอดภัย

๓. ให้มีการวางแผนพัฒนาพื้นที่และการจัดระบบผังเมืองที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม

๔. ปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมเมืองและชุมชน ให้มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี ใช้มาตรการจูงใจและมาตรการทางกฎหมายควบคู่กันไป

๕. รณรงค์และสร้างจิตสำนึกให้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชน รักและมีความเป็นเจ้าของท้องถิ่น มีส่วนร่วมดูแลสิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น

ยกระดับคุณภาพชีวิต เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการด้านสาธารณสุขอย่างพอเพียง ทัวถึง มีการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และการพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภคและสาธารณสุขการในชุมชนเมืองและชนบทให้ทั่วถึง

๖. ให้มีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจ และกระจายงบประมาณสู่ท้องถิ่นและชุมชน เพื่อการจัดการพัฒนาเมืองและคุณภาพชีวิตได้อย่าง สอดคล้องกับความต้องการและสภาพความเป็นจริงในพื้นที่

๗. มีการกำหนดและพัฒนาเครื่องมือชี้วัดความเป็นเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ที่เป็น รูปธรรมและนามธรรม

ภายใต้กรอบแนวคิดและหลักการพื้นฐานดังกล่าว สามารถสรุปให้เห็นถึงภาพรวม องค์ประกอบของเมืองน่าอยู่-ชุมชนน่าอยู่ ที่เชื่อมโยงกันในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และมีชุมชน เข้มแข็งเป็นรากฐานในการพัฒนา จะประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบสำคัญ อันได้แก่

๑. ความน่าอยู่ จะมีความหมายครอบคลุมทั้งด้านการมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะดวก สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย คนมีคุณภาพชีวิตดี วิธีชีวิตความ เป็นอยู่ดี มีความสุข

๒. การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษาและ ปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับ การผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมี งานทำ ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและนอกประเทศ รวมทั้งการใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงชนบทและเมือง

๔. การมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ นำไปสู่เป้าหมายระยะยาวในการกระจายโอกาสการมี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้เท่าเทียมกันและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้คนชนบทและเมืองตาม ศักยภาพในทุกพื้นที่ โดยมีแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ได้กำหนดเป้าหมาย แนว ทางการพัฒนาที่สำคัญไว้ ดังนี้

๑. เป้าหมาย

มุ่งเพิ่มความเข้มแข็งชุมชนและประชาสังคมระดับต่าง ๆ ให้มีความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งมีระบบการบริหารจัดการของชุมชนที่ดี ให้ครอบคลุมทุกตำบลทั่ว ประเทศ พร้อมทั้งให้มีการพัฒนาเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในสังคมให้กระจายครอบคลุมทั่วประเทศภายในปีสิ้นแผน ก่อให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งและ ช่วยลดความยากจนในชนบทและเมือง

๒. แนวทางการพัฒนา

มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการชุมชนเข้มแข็งจากฐานรากทั้งในชนบทและเมืองผ่านเครือข่ายการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาจากทุกภาคส่วน ควบคู่ไปกับการสร้างสภาวะแวดล้อมให้เมืองและชุมชนมีความน่าอยู่ตามศักยภาพความพร้อม มีการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของเมืองและชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ ช่วยให้เกิดการจ้างงาน เพิ่มรายได้ ตลอดจนลดปัญหาความยากจนในชนบทและเมือง ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและวิถีชีวิตที่ดีมีความสุข โดยมีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้

๒.๑ พัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เกิดพลังของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นรากฐานที่มั่นคงของสังคม

๒.๒ พัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ตามศักยภาพ ความพร้อมอย่างสอดคล้องกับวัฒนธรรม ค่านิยม และความต้องการของคนในสังคม

หากมองในภาพรวมของกระบวนการขั้นตอนที่จะผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อน การนำนโยบายแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างองค์ความรู้ความเข้าใจ สร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อ ร่วมกับการสร้างระบบการทำงานที่เป็นเครือข่าย สามารถระดมพลังร่วมจากทุกภาคีที่เกี่ยวข้องให้เกิดการเรียนรู้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบอย่างแท้จริง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการใน ๓ ขั้นตอนหลัก ดังต่อไปนี้

๑. ขั้นตอนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

๑.๑ ขั้นเตรียมความพร้อมสร้างความเข้าใจร่วมกัน

๑.๒ ขั้นการสร้างเครือข่ายกระบวนการมีส่วนร่วมและดำเนินการพัฒนา ให้เกิดการร่วมคิด ตัดสินใจ รับผิดชอบและร่วมดำเนินการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ในลักษณะพหุภาคี

๑.๓ ขั้นที่สาม สนับสนุนให้มีการร่วมกันติดตามประเมินผล

๒. บทบาทภาคีการพัฒนา

หากมองถึงบทบาทภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาเมืองน่าอยู่- ชุมชนน่าอยู่ คงต้องมองให้ครบทุกภาคีหลัก โดยแต่ละภาคีจะมีบทบาทที่ต่างกันออกไปตามศักยภาพและประสบการณ์ที่สั่งสมมา กลุ่มที่เป็นรากฐานสำคัญและเป็นหัวใจของความสำเร็จในการทำเมืองและชุมชนให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืน คือ กลุ่มชุมชนและประชาสังคม ที่ก่อตัวขึ้นมา มีความเข้มแข็ง มุ่งมั่นต้องการร่วมกัน คิดเองทำเองกันมากขึ้น หากมองถึงบทบาทของภาคการเมือง ก็ควรต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความต่อเนื่องในการดำเนินนโยบาย เป็นธรรม ยึดประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ส่วนภาคราชการ จำเป็นต้องปรับบทบาทเป็นผู้สนับสนุน ให้คำปรึกษาชี้แนะเทคนิควิชาการ ปรับแนวคิดการทำงานเป็นแนวราบ/ทีมงาน โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกกระดับ ที่ทำงานใกล้ชิดกับประชาชน ต้องปรับระบบการทำงานและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงวางแผน

และบริหารจัดการพัฒนาท้องถิ่นของตนอย่างสอดคล้องกับทิศทางการกระจายอำนาจและรัฐธรรมนูญ ปัจจุบัน ในส่วนขององค์กรพัฒนาเอกชน จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชน แนะนำให้ชุมชนเรียนรู้ คิดเอง ทำเองเป็น และเชื่อมประสานการทำงานระหว่างชุมชนกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งช่วยสนับสนุนทรัพยากร ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่จะสามารถมีส่วนช่วยสนับสนุนจุดประกายความคิดสร้างความรู้ความเข้าใจทางเทคนิควิชาการ และส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจเมื่อมีข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคม ในส่วนของภาคธุรกิจเอกชน ก็สามารถร่วมคิดร่วมทำช่วยสนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งสื่อมวลชน ก็จะเป็นสื่อกลางสะท้อนข้อเท็จจริงในสังคม ชุมชนอย่างมีคุณภาพ สร้างสรรค์ สะท้อนความต้องการ ปัญหา รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และช่วยรณรงค์สร้างจิตสำนึกสาธารณะได้เป็นอย่างดี

เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่เกิดการขยายผลไปสู่ท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง จึงได้นำผลการศึกษาจัดทำโครงการแปลงแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ซึ่งเป็นบทเรียนจากการปฏิบัติจริงในระดับท้องถิ่นชุมชนมาประกอบการพิจารณาเป็นข้อเสนอแนะแนวทางดำเนินการที่ควรสนับสนุนเพื่อการขยายผล ดังนี้

๑. การสร้างกระแสท้องถิ่นเรื่องเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ทั่วประเทศ โดยเน้นกระแสความสนใจในคุณภาพชีวิต สุขภาพ สิ่งแวดล้อมของเมืองและชุมชน

๒. การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยสนับสนุนให้มีการจัดเวทีการเรียนรู้ สร้างข่ายการเรียนรู้ โดยพยายามทำจากจุดเล็ก ๆ ให้สำเร็จ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและเป็นแบบอย่างที่ดีในการขยายผล

๓. การพัฒนาระบบการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่

๔. การสร้างกลไกสนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ โดยสนับสนุนพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นชุมชน พร้อมทั้งสร้างความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความเข้าใจในแนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ รวมทั้งจัดตั้งเป็นเครือข่ายการทำงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ โดยอาจใช้เวปไซด์เป็นสื่อ

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๕) ในการพัฒนาเมืองที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบันนี้มีขึ้นเพื่อรองรับความเป็นเมือง (Urbanization) ซึ่งแนวความคิดในการพัฒนาเมืองมี ๔ แนวคิด คือ

๑. เพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
๒. มุ่งเน้นที่การพัฒนาความจำเป็นพื้นฐานและความเสมอภาค
๓. มุ่งเน้นความสำคัญของระบบนิเวศและความสามารถรองรับของสิ่งแวดล้อมและ

๔. มุ่งเน้นพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่และยั่งยืน ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะแนวคิดที่มุ่งเน้นพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่และยั่งยืน

ในปลายศตวรรษที่ ๒๐ ได้มีกระแสเรียกร้องและรณรงค์ให้มีการทำเมืองให้น่าอยู่ (Healthy City) จากองค์การอนามัยโลก กระแสดังกล่าวเป็นกระแสสนับสนุนแนวคิดเมืองยั่งยืน เพราะเมืองจะยั่งยืนหรือไม่ยั่งยืนก็ขึ้นอยู่กับความน่าอยู่หรือไม่น่าอยู่ของเมือง โดยที่ลักษณะของความน่าอยู่ ตามความหมายของ WHO แล้ว หมายถึง ความต้องการที่จะให้ชุมชนมีลักษณะดังนี้

๑. มีระบบสาธารณสุขขั้นมูลฐานที่ดี
๒. ประชาชนมีอาชีพหรือมีงานทำ
๓. มีโครงสร้างที่เพียงพอสำหรับการอยู่อาศัยหรือต่อการดำรงชีพ
๔. มีสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจดี
๕. ไร้ปัญหาของสังคมโดยเฉพาะปัญหาอาชญากรรม
๖. สิ่งแวดล้อมที่ดี

ส่วนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การอนามัยโลกกับเมืองน่าอยู่มีดังต่อไปนี้

๑. การระดมสรรพกำลังทางการเมือง (Political Mobilization) และชุมชน (Community) ให้เข้าไปมีส่วนร่วมกันเตรียมและลงมือวางแผนพัฒนาเมืองน่าอยู่ร่วมกัน
๒. ทุกองค์กรต้องให้ความสนใจประเด็นการพัฒนาหรือการดูแลสุขภาพของประชาชน
๓. การเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่นให้สามารถเข้าไปจัดการปัญหาของเมือง (Urban) ร่วมมือกับชุมชน และองค์กรชุมชน (Community-Based Organization : CBOs) เพื่อช่วยกันแก้ไขเงื่อนไขปัญหาในการดำรงชีพของประชาชน
๔. สร้างเครือข่ายเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารและเทคโนโลยี (Harpham, T.,Burton,S., and Blue,I.,๒๐๐๑ : ๑๑๑-๑๒๕)

ส่วนในระดับท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดของลักษณะสำคัญได้ว่า เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่นั้นมีลักษณะสำคัญที่จะผสมผสานอยู่ในเรื่องราวต่างๆ ๖ ด้าน ด้วยกันกล่าวคือ

๑. ด้านสังคม เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควรมีสังคมที่ประชาชนได้รับการศึกษาให้ได้รับรู้เท่าทันข่าวสารมีบริการด้านสุขภาพและบริการที่จำเป็นอย่างเพียงพอและสะดวกมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีคดีอาชญากรรมและยาเสพติดน้อยมาก ทุกคนทุกฝ่ายในชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง และสิทธิของประชาชนได้รับการคุ้มครอง

๒. ด้านสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมของเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควรมีลักษณะที่สามารถควบคุมของเสียในดิน ในน้ำ และในอากาศได้ และต้องไม่มีเสียงดังเกินไป เป็นเมืองที่ประชาชนมีจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่ได้มาตรฐานและราคาไม่แพง

๓. ด้านเศรษฐกิจ ภายในเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควรมีบรรยากาศที่ดีสำหรับการเข้ามาค้าขายและการลงทุน ค่าครองชีพไม่แพงและประชาชนมีงานทำ

๔. ด้านกายภาพ เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควรมีสภาพเป็นเมืองที่มีระเบียบ มีการจัดสรรใช้ที่ดินที่เหมาะสม มีบริการของภาครัฐ เช่น น้ำ ไฟ ถนน โทรศัพท์ อย่างเพียงพอต่อความต้องการ มีการเดินทางขนส่งที่สะดวกปลอดภัย และไม่สิ้นเปลือง มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและมีระบบบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างเหมาะสม

๕. ด้านการบริหารจัดการ เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ควรมีความโปร่งใสและค่านิยมในการบริหารการพัฒนาต้องยึดหลักผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญและที่สำคัญต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

๖. คน เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ควรมีสร้างองค์ความรู้และจิตสำนึกในกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเริ่มจากระดับครอบครัวขยายสู่ชุมชนจังหวัดและภาค

ส่วนการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเป็นเมืองน่าอยู่นั้น ต้องร่วมมือกันใน ๓ ภาคส่วน ดังนี้

๑. ชุมชนและองค์กรชุมชน ทำกิจกรรมพัฒนาด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของตนเองเป็นหลัก โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ทั้งด้านวิชาการและงบประมาณ

๒. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการปรับแนวคิดวิธีการทำงาน การบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมมากขึ้น มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอต่อความต้องการ เปิดโอกาสให้ชุมชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน

๓. สถาบันการศึกษา เริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น โดยสนับสนุนความรู้ ความเข้าใจเชิงวิชาการ ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตลอดจนเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ชุมชนมีการพัฒนาตนเองไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

ลือชา วรรัตน์ (๒๕๔๓ : ๙) ได้กล่าวว่า แนวทางการจัดการให้เป็นเมืองน่าอยู่ ต้องมีการบริหารจัดการด้านกายภาพสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้กระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่นั้นเป็นสำคัญ ดังนั้น แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่ (Healthy Cities) ซึ่งเป็นแนวคิด

หลักการพัฒนาเมืองซึ่งองค์การอนามัยโลกได้ให้สนับสนุนโดยตลอด เพราะความเป็นเมืองน่าอยู่นั้นสุดท้ายแล้วก็จะไปสิ้นสุดกับการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชนที่อยู่อาศัยในเมืองให้มีสุขภาพดี และมีการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยถือว่าการพัฒนาสุขภาพเป็นเรื่ององค์รวมที่จะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ของเมือง โดยการพัฒนาในแต่ละด้านไม่ควรพัฒนาแบบแยกปฏิบัติ แต่ควรพัฒนาในเชิงบูรณาการจากทุกด้านหรือทุกภาคส่วนในสังคมเข้าด้วยกัน อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ดีที่สุดตามแนวคิดเมืองน่าอยู่ คือ กระบวนการมีส่วนร่วมกระบวนการการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วนซึ่งกันและกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยอาศัยปรัชญาสำคัญสองประการคือ ประการแรกความเป็นเมืองน่าอยู่นั้นต้องเป็นความน่าอยู่ของชาวเมืองนั้นๆเอง ไม่ใช่เป็นการกำหนดมาจากหน่วยงานหนึ่งหรือองค์กรภายนอก และประการที่สอง ความเป็นเมืองน่าอยู่จะเป็นกระบวนการเกิดขึ้น คงอยู่ต่อไป และเกิดขึ้นใหม่ของกิจกรรมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยพิจารณาจากความพึงพอใจของผู้อาศัยและผู้มาเยือนเมืองเป็นสำคัญ

จากแนวคิดที่ได้รวบรวมข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ เป็นพื้นฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนทั้งในเมืองและชนบททุกระดับ ทั้งผู้มีฐานะดี คนชั้นกลาง และผู้มีรายได้น้อย ด้อยโอกาสสามารถจะมีคุณภาพชีวิตในการอยู่อาศัยในเมืองหรือชุมชนที่น่าอยู่อย่างเท่าเทียมกันด้วยความสงบสุข ความสะดวกสบาย ความสะอาดถูกสุขอนามัย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ในทางปฏิบัติ เป็นการเน้นการใช้ประโยชน์ขององค์กรกลไกที่มีอยู่เดิม และการปรับปรุงวิธีการจัดสรรงบประมาณ ให้บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนในท้องถิ่นและที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างจิตสำนึกและจิตวิญญาณของการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคีการพัฒนาในการร่วมแรง ร่วมใจ สัมผัสสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อพัฒนาเมืองและชุมชนของตนเองให้น่าอยู่ น่าอาศัย อย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นมีความหมายแตกต่างกันไปตามบริบทของการมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และได้มีนักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในหลายรูปแบบหลายวิธีการและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป ดังนี้

ยูวันฉัน วุฒิเมธี (๒๕๒๖) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวของชุมชนเอง

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (๒๕๒๗) ได้ให้ความหมายของการฉีกกำลังเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดความร่วมมือว่า การระดมพลังของประชาชนให้เกิดความร่วมมือ ร่วมใจระหว่างประชาชนด้วยกัน และรวมทั้งการปฏิบัติการให้ประชาชนเกิดความร่วมมือร่วมใจกันกับหน่วยงานของรัฐหรือตัวแทน อย่างเต็มที่

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๒๗) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร ในปัจจัยที่มีในสังคมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีพ ซึ่งแสดงออกในรูปการ ตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเอง

อकिन ระพีพัฒน์ (๒๕๓๑) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่างไม่ใช่มีการกำหนดเอาไว้แล้ว หรือเพียงแค่ให้ ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

สุรีย์ ตันต์ศรีสุโรจน์ (๒๕๓๗) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือร่วมปฏิบัติและ ร่วมกันรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือของกลุ่มทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

นางเยาว์ หลีพันธ์ (๒๕๓๗) ได้ให้สาระของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิด โอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพิจารณาตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ไข และ นำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง

ดุสิต เวชกิจ และคณะ (๒๕๔๖:) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือประชาชน หรือชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์สาธารณะและนำไปสู่การ พัฒนาด้านต่างๆ ที่มีประโยชน์ต่อชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาปัจจุบันได้ครอบคลุม ไปถึงด้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นสมบัติสาธารณะที่ทุกคนต้องตระหนักและพึงรักษาไว้ใช้ให้ ยาวนาน นอกจากนี้เราอาจพบเห็นการใช้คำพูดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาในคำอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะคำว่าความร่วมมือของประชาชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดล้วนแต่ มีความหมายที่มีนัยตรงกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อช่วยกันพัฒนาของชุมชนของตนเองนั้น เป็นรูปแบบ ทางสังคมในลักษณะแบบหนึ่งในลักษณะการปะทะสังสรรค์ทางสังคมและอาจรวมถึงการมีส่วนร่วม ของกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การกล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น สิ่งที่มีอภิบายกันอยู่เสมอคือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมหรือมิติของการมีส่วนร่วม ระดับของการมีส่วนร่วม ร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนี้

๑. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มีการกล่าวถึงในลักษณะกระบวนการ ขั้นตอน หรือมิติการมีส่วนร่วมมีดังนี้

๑.๑ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ

๑.๑.๑ มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา

๑.๑.๒ มีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเองที่เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน

๑.๑.๓ มีส่วนในการให้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขปัญหาที่วิชาการที่เหมาะสม และ

๑.๑.๔ มีส่วนสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

๑.๒ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม จากกระบวนการให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนานั้นประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในหลายลักษณะด้วยกัน ความชัดเจนในเรื่องดังกล่าว Cohen and Uphoff ได้จัดแบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนเป็นที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำคือ การกำหนดความต้องการ และจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงาน และการประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นเป็นสิ่งสำคัญและต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences)

และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้

๑.๓ มิติของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังที่กล่าวแล้วว่ามีกระบวนการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น ๆ ถูกแยกเป็นมิติของการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการได้แบ่งมิติของการมีส่วนร่วมออกเป็น ๓ มิติ ที่สำคัญ คือ

มิติแรก เป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ว่าอะไรควรทำอย่างไร
มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาการลงมือปฏิบัติที่ได้ตัดสินใจ
มิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

๒. ระดับของการมีส่วนร่วม

ระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นก็เป็นการแสดงออกถึงความเข้มข้นในการเข้าไปมีส่วนร่วมกันพัฒนาของประชาชนและสามารถแบ่งการมีส่วนร่วมในการพัฒนาออกเป็น ๘ ระดับ ดังนี้

ระดับ ๘ ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ (Citizen Control)

ระดับ ๗ ตัวแทนรัฐเป็นผู้ตัดสินใจ (Delegated)

ระดับ ๖ ร่วมเจรจาต่อรอง (Partnership)

ระดับ ๕ ร่วมแสดงความคิดเห็น (Placation)

ระดับ ๔ ร่วมให้คำปรึกษา (Consultation)

ระดับ ๓ ร่วมรับข้อมูล (Informing)

ระดับ ๒ ให้เข้าร่วมเพื่อลดแรงกดดัน (Therapy)

ระดับ ๑ ถูกควบคุม/จัดการ (Manipulation) (White, A.T., อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ: ๕๐)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับ ๖-๘ คือ ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับ ๓-๕ คือ ระดับการมีส่วนร่วมในบางส่วน และระดับ ๑-๒ คือ ระดับไม่มีส่วนร่วม

๓. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

องค์กรอนามัยโลก ได้เสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วมไว้ ๓ ประการ คือ

๓.๑ ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ นั้น จะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ

ประการแรก มองเห็นว่าตนได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป

ประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

๓.๒ ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึงการมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทาวด้านโครงสร้างของช่องทางมีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะดังนี้ คือ

ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอนเพื่อผู้ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมจะได้สามารถกำหนดเงื่อนไขได้ตามสภาพที่เป็นจริงของตนเอง

ประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอย่างไร

๓.๓ ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมของการมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการและผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

ปัจจัยดังกล่าวจึงเป็นแนวคิดภาพรวมของอิทธิพลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนตามเงื่อนไขปัจจัยรอบด้าน แต่เมื่อพิจารณาเฉพาะประเด็นสำคัญต่าง ๆ ปรากฏว่าก่อนหน้านั้นก็มีการพูดถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอยู่แล้ว ซึ่งได้มีนักวิชาการให้ความสนใจเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ดังเช่น อายุ เพศ รายได้ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอยู่อาศัยในท้องถิ่น เป็นต้น ก็มีอิทธิพลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนด้วยเช่นกัน (Kaufman, H.R., ๑๙๔๙: ๑๑)

ดังนั้นในแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของระบบสากล จึงครอบคลุมการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ของประชาชนหรือชุมชน การมีส่วนร่วมปฏิบัติต่างๆ อันเป็นสาธารณประโยชน์นำไปสู่การพัฒนาชุมชนในทุกๆด้าน

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(๒๕๔๓: ๓๕) แนวคิดของประเทศไทยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น เห็นว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นเกิดขึ้นจากความสนใจที่จะเข้าไปร่วมในกิจกรรมด้วยความสมัครใจ และมีความต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องมีเหตุจูงใจในบางประการที่ทำให้บุคคลสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นคือการได้รับประโยชน์จากการพัฒนา และการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นเปิดโอกาสให้ร่วมตัดสินใจในการพัฒนาร่วมสนับสนุนในการบริหารการพัฒนา แม้ว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนโดยผู้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสียและเน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ในเชิงความหมายภาพกว้างแล้วก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเช่นกัน

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์(๒๕๔๘:๓๖) ได้กล่าวว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมหรือมิติของการมีส่วนร่วม ระดับของการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มีดังนี้

๑. ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอน ดังนี้
เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (๒๕๓๕:๑๒) ได้สรุปการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

ไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจการ

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (๒๕๒๔ :๖-๗) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ๘ เรื่อง คือ

๑. ร่วมในการศึกษาค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงตลอดจนความต้องการของชุมชน

๒. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

๓. ร่วมวางนโยบาย หรือวางแผน หรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๔. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

๕. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

๖. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

๗. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

๘. ร่วมควบคุมติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไป ทั้งโดยเอกชน หรือรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

๒. ระดับการมีส่วนร่วม

ดุสิต เวชกิจ (๒๕๓๕ :๒๑๓-๒๑๔) ได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท จำแนกออกเป็น ๗ ระดับ คือ

ระดับ ๑ ไม่มีส่วนเลย คือ หน่วยงานของรับเข้าไปดำเนินการให้ประชาชนทั้งหมด

ระดับ ๒ มีส่วนร่วมน้อยมาก คือ ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเพราะสิ่งล่อใจหรือผลประโยชน์บางประการที่ได้รับ โดยมีได้มีความเลื่อมใสต่อกิจกรรมนั้นเลย

ระดับ ๓ มีส่วนร่วมน้อยมาก คือ ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเฉพาะถูกชักจูงโดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้เห็นดี และประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งไม่ได้คำนึงความต้องการของประชาชนที่แท้จริง

ระดับ ๔ มีส่วนร่วมปานกลาง คือ ทางราชการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการของท้องถิ่นและสภาพข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ แล้วนำไปกำหนดวางแผนงานเพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม

ระดับ ๕ มีส่วนร่วมค่อนข้างสูง คือ ทางราชการมีการยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมค่อนข้างสูงโดยเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นต่างๆรวมทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาตามความประสงค์ของประชาชน แต่การตัดสินใจในการกำหนดวางแผนงานจริงๆ ยังขึ้นอยู่กับอำนาจและหน้าที่ของราชการ

ระดับ ๖ มีส่วนร่วมสูง คือ ทางราชการเปิดโอกาสอย่างมากให้ประชาชนในการแสดงข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะจากประชาชนอย่างใกล้ชิด การดำเนินการขึ้นอยู่กับมติของประชาชน

ระดับ ๗ มีส่วนร่วมในอุดมคติ คือ ประชาชนท้องถิ่นจะร่วมกันดำเนินการด้วยตนเอง โดยตลอดนับตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสิ้นสุดการดำเนินงาน ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นเอง จึงได้รับความร่วมมือจากประชาชนอย่างดี ทางราชการอาจเข้ามามีส่วนบ้างในแง่ของการช่วยเหลือสนับสนุนในสิ่งที่เกินความสามารถของประชาชนเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการวัดระดับการมีส่วนร่วมจากวิชาการรายอื่นๆ ทำให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมระดับสูง คือ เป็นการกระทำกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมโดยตัวของชุมชนเอง เกิดจากคนภายในชุมชนหรือคนภายในท้องถิ่นเอง อิทธิพลของเจ้าหน้าที่ภาครัฐมีความอ่อนแอกว่าบทบาทของผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐมีบทบาทน้อยในการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ คงทำหน้าที่เพียงผู้ให้คำปรึกษาทางวิชาการเท่านั้น ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาระดับต่ำหรือปานกลางนั้น บทบาทหรืออำนาจการตัดสินใจการกระทำถูกภาครัฐช่วงชิงไปทั้งหมด การพัฒนากลายเป็นเรื่องของรัฐไปทั้งหมด ประชาชนเป็นเพียงผู้รับการช่วยเหลือหรือความกรุณาจากภาครัฐ และรัฐก็มักจะทำตัวเป็นผู้รู้ ผู้ที่มีความสามารถ เพราะคิดว่าตนเองมีการศึกษาในระดับสูงและมีความรู้หรือภูมิปัญญาสูงกว่าประชาชนทั่วไป (สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๕ :๔-๖)

๓. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมการพัฒนา

นิรันดร์ จิงวุฒิวาศย์ (๒๕๒๗ :๒๗-๒๘) กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมดังนี้

๑ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อส่วนบุคคล และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ และการสร้างโบสถ์วิหาร

๒ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ชื่อเสียง ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่กระทำ

๓ อำนาจบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

นอกจากนี้ นิรันดร์ จิงวุฒิวเศย์ ยังได้กล่าวว่านอกจากจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องแล้วยังมีเงื่อนไขของการเข้าไปมีส่วนร่วมอีกอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

ประการแรก ประชาชนต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม

ประการที่สอง ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม

ประการที่สาม ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

ดุสิต เวชกิจ และคณะ (๒๕๔๖ :๒๓) ได้กล่าวว่่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมพัฒนานั้นมีอย่างน้อย ๓ ปัจจัย คือ

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ

ปัจจัยที่สอง คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

ปัจจัยที่สาม คือ ปัจจัยทางการสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและบุคคล

จากแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา จะเห็นได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนพิจารณาได้หลายวิธีการ แต่สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนที่เริ่มจากการร่วมคิดและวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชนมีอะไรบ้าง การร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา ใครบ้างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากปัญหาดังกล่าว ร่วมกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาไว้ให้ชัดเจน

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องมีการดำรงชีวิตเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน การอยู่เป็นสังคมจึงมีความแตกต่างกัน และมีความหลากหลาย ทั้งในด้านของความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ทำให้เกิดการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาระหว่างกันเพื่อให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เพื่อสนองต่อความต้องการและบรรลุประโยชน์และความสำเร็จที่เป็นจุดหมาย ก็ต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจระหว่างกันเป็นสำคัญ ซึ่งสื่อกลางที่สำคัญในการช่วยประสาน

คนให้ร่วมแรงร่วมใจกัน คือ “ผู้นำ” ผู้ที่เป็นบุคคลที่จะมาช่วยประสานกำลังแรงใจและสมองในการทำงานร่วมกันในทางที่ดีเป็นธรรมให้กับสังคม เหตุนี้งานในการพัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชนถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถที่ระดมทรัพยากรในด้านต่างๆ เพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนา และเพื่อให้งานพัฒนานั้นไปสู่จุดหมายได้ดีขึ้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่นมาเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (๒๕๔๖) ได้กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่น คือ บุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่วางไว้พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญหรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ โดยสรุปว่า ผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชนได้

สุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์ (๒๕๕๓) ได้กล่าวว่า ผู้นำของชุมชนมีความสำคัญในงานพัฒนาชุมชน ถ้าชุมชนมีผู้นำที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน รวมถึงมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ ก็สามารถทำให้ชุมชนนั้นๆขับเคลื่อนงานพัฒนาได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถ้าชุมชนใดมีผู้นำที่ไม่ดีไม่มีประสิทธิภาพในการทำงาน ก็จะทำให้การพัฒนาในชุมชนนั้นเคลื่อนไปได้ช้าและสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือการร่วมมือกันของคนในชุมชน คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมและร่วมมือกันในทุกๆกระบวนการพัฒนาด้วย ต่อให้มีผู้นำที่ดีขนาดไหนถ้าขาดองค์ประกอบส่วนนี้ไป การพัฒนาชุมชนก็เกิดขึ้นได้ยาก

ดร.สุถนอม ตันเจริญ (๒๕๕๔) ผู้นำชุมชนจะเป็นใครก็ได้ แต่ผู้นำต้องเป็นที่รักของทุกคน จึงจะสัมฤทธิ์ผล ในการบริหารชุมชนได้ ต้องเริ่มตั้งแต่พัฒนาตัวเอง พัฒนาครอบครัว และพัฒนาสังคมตามลำดับ ในด้านการใช้งบประมาณเวลา ผู้นำก็ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้นำต้องทำทุกอย่างเพื่อให้คนรัก และเมื่อเขารักเราแล้ว เราจะนำพาเขาไปทางไหน อย่างไร ก็ไม่มีคนรักที่ไหนเขาจะรังเกียจ ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ไวใจได้ ผู้นำต้องพูดจริงทำจริง ผู้นำต้องเฉลียวฉลาด และประชาสัมพันธ์ ให้ผู้คนรับรู้ในเรื่องต่างๆ ที่เปิดเผยได้

๑. องค์ประกอบของผู้นำและผู้นำชุมชน

สุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์ (๒๕๕๓) ได้กล่าวไว้ว่าผู้นำในระดับท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะของผู้นำชุมชน มีลักษณะที่ไม่ต่างจากลักษณะของผู้นำทั่วไปเพียงแต่ความเป็นผู้นำในระดับชุมชนนั้นจะมีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน มีความใกล้ชิดและเป็นระบบเครือญาติซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. มีความรู้ ความสามารถในกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอย่างดี
๒. มีคุณธรรม เช่น ความโออบอ้อมอารี เป็นที่ยอมรับได้ในชุมชน

๓. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน
๔. สามารถประสานต่อเรื่องต่างๆ ได้
๕. มีฐานะค่อนข้างมั่นคง
๖. มีความเป็นกันเองสูง หรือมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๒. ประเภทของผู้นำชุมชน

แบ่งเป็น ๒ประเภท คือ

๒.๑ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นทางการ

๒.๒ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้มีอายุ ผู้มีความรู้ดี ข้าราชการบำนาญ ผู้มีฐานะดีหรือพระสงฆ์

ผู้นำคนหนึ่งๆสามารถจัดอยู่ได้ในหลายประเภท โดยมีลักษณะของการผสมผสานอยู่ในบุคคลเดียวกัน ซึ่งสามารถจัดประเภทของผู้นำได้ดังต่อไปนี้

๑. ผู้นำทางความคิด จะเป็นผู้นำที่นำเสนอความคิดในการพัฒนา เช่น

๑.๑ คิดที่จะพัฒนาคนแล้วพัฒนาเศรษฐกิจ

๑.๒ การพึ่งตนเองทางการเกษตรด้วยการทำเกษตรผสมผสาน

๑.๓ การวิเคราะห์ชุมชน และทางเลือกในการแก้ไขปัญหา

๑.๔ วิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มคนจน

๑.๕ การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนโดยมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน

๒. ผู้นำทางด้านศีลธรรมโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำเริ่มจากการเทศน์สอน
กรรมฐาน การลดละอบายมุขและประยุกต์กับงานพัฒนา

๓. ผู้นำทางด้านอาชีพ เทคนิค การปฏิบัติ

๔. ผู้นำด้านการพูด แบบกระตุ้นเร้าทั้งแนวคิด และการปฏิบัติ

๕. ผู้นำที่สามารถประยุกต์งานราชการกับเป้าหมาย เพื่อชาวบ้าน

๖. ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน

๓. ลักษณะของการเกิดผู้นำ ดังนี้

๓.๑ ผู้นำที่เกิดจากการพัฒนาชุมชน ผู้นำประเภทนี้ทำให้ชาวชุมชนเชื่อมั่นและเข้าร่วมกิจกรรมมาตลอด ลักษณะผู้นำประเภทนี้ เน้นการประชาสัมพันธ์ การประชุม ประสานกับเพื่อนชุมชนอื่น และถ่ายทอดได้ดี สมาชิกเข้าใจง่าย มีความโปร่งใส เคารพกติกาที่วางร่วมกัน

๓.๒ ผู้นำการต่อสู้ เมื่อปัญหาหรือมีสถานการณ์ต้องเผชิญหน้ากับทางราชการ หรือ โรงงานอุตสาหกรรม จะมีผู้นำที่เป็นคนหนุ่ม การที่จะต่อรองและเรียกร้องสิทธิแต่จะไม่ค่อยมีคุณธรรม ผู้นำประเภทนี้ระยะหลังหาผลประโยชน์ใส่ตัวเอง ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนใน ภาวะปกติ

๔. ลักษณะของผู้นำ

เป็นคุณสมบัติที่ผู้นำแต่ละท่านมีอยู่โดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกันหลักการสัปปริสธรรม คือ คุณธรรมของผู้นำ ที่จะต้องรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาลเวลา รู้ชุมชน รู้บุคคล และเลือกใช้ คุณธรรมนั้นอย่างเหมาะสม เพราะถ้าผู้นำรู้จักสภาพการณ์ที่เหมาะสมย่อมสามารถที่จะนำพาสังคม ไปสู่ความเป็นสังคมแห่งความดีงาม ผู้นำที่ดีต้องเป็นบุคคลที่มีศีล สมาธิ และปัญญา ที่จะพัฒนา ตนเองและสังคมไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์

๕. บทบาท หน้าที่และลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดี

๕.๑ หน้าที่และลักษณะของผู้นำชุมชนที่ดีไว้ ดังนี้

๕.๑.๑ หน้าที่ของผู้นำชุมชน

๕.๑.๑.๑ เป็นผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกของชุมชนอยู่ ร่วมกัน หมายถึง จะต้องอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนมีความสัมพันธ์ในชุมชน และเป็นที่ยอมรับของคนใน ชุมชน ทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกันในชุมชน

๕.๑.๑.๒ เป็นผู้ปฏิบัติภารกิจของชุมชนให้บรรลุวัตถุประสงค์ หมายถึง ต้องรับผิดชอบในกระบวนการวิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และต้องทำงาน ให้บรรลุเป้าหมาย

๕.๑.๑.๓ บทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ใน กลุ่ม หมายถึง จะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติ กันด้วยดีของสมาชิกในชุมชน การติดต่อสื่อสารที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่นี้ บรรลุเป้าหมาย

๕.๒ แนวทางการทำหน้าที่

๕.๒.๑ สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

๕.๒.๒ กระตุ้นให้สมาชิกทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

๕.๒.๓ พัฒนาสมาชิกให้เกิดภาวะผู้นำ

๕.๒.๔ ร่วมกับสมาชิกกำหนดเป้าหมายของชุมชน

๕.๒.๕ บริหารงาน/ประสานงานในชุมชน

- ๕.๒.๖ ให้คำแนะนำ/ชี้แนวทางให้กับชุมชน
- ๕.๒.๗ บำรุงขวัญสมาชิกในชุมชน
- ๕.๒.๘ เป็นตัวแทนชุมชนในการติดต่อประสานงานกับหน่วยอื่นๆ
- ๕.๒.๙ รับผิดชอบต่อผลการกระทำของชุมชน

๕.๓ บทบาทของผู้นำชุมชน

๕.๓.๑ ด้านเศรษฐกิจ

- ๕.๓.๑.๑ ครว้เรือนสามารถพึ่งตนเองได้
- ๕.๓.๑.๒ ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน
- ๕.๓.๑.๓ ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนตามความเหมาะสม

๕.๓.๒ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

- ๕.๓.๒.๑ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม
- ๕.๓.๒.๒ เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี
- ๕.๓.๒.๓ ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพียงพอต่อความต้องการ

๕.๓.๓ ด้านสุขภาพอนามัย

- ๕.๓.๓.๑ ระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพจากการมีส่วนร่วม

ของชุมชน

- ๕.๓.๓.๒ การจัดการเพื่อเสริมสร้างสุขภาพ

- ๕.๓.๓.๓ การป้องกันโรค

- ๕.๓.๓.๔ การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง

๕.๓.๔ ด้านศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี

- ๕.๓.๔.๑ การนับถือศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
- ๕.๓.๔.๒ การมีวิถีชีวิตแบ่งปันเอื้ออาทร
- ๕.๓.๔.๓ การอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

๕.๓.๕ ด้านการพัฒนาคน

- ๕.๓.๕.๑ การจัดการความรู้/ภูมิปัญญา
- ๕.๓.๕.๒ การพัฒนาผู้นำ/สมาชิกในชุมชน

๕.๓.๖ ด้านบริการจัดการชุมชน

- ๕.๓.๖.๑ การจัดทำระบบข้อมูล
- ๕.๓.๖.๒ การจัดทำแผนชุมชน
- ๕.๓.๖.๓ การจัดสวัสดิการชุมชน
- ๕.๓.๖.๔ การสร้างการเมือง การปกครองระบบประชาธิปไตย

๕.๓.๗ ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๕.๓.๗.๑ การป้องกันรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
ของชุมชน

๕.๓.๗.๒ การป้องกันภัยธรรมชาติ

๖. การพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำชุมชน

การพัฒนาความรู้และทักษะของผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการเสริมสร้างความรู้และพัฒนาทักษะจะทำให้ผู้นำชุมชนมีโลกทัศน์ใหม่ต้องงานพัฒนา การพัฒนาความรู้ ทักษะของผู้นำจึงเป็นสิ่งจะต้องนำมาพิจารณาควบคู่ไปกับการทำงานพัฒนาชุมชนมาประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชุมชน ผู้นำโดยส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนใจใฝ่รู้ศึกษาและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ จะศึกษาด้วยตนเอง วิธีการศึกษาด้วยตนเองนั้น อาจเป็นการสังเกตสิ่งที่ตนเองพบเห็น แล้วจดจำมาทดลองปฏิบัติ หรือผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่างๆ จัดกลุ่มพูดคุยสนทนา หลังจากผ่านการไปราศึกษาดูงานภายนอก ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนสถานการณ์ของชุมชนของตน

สรุป ผู้นำเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาในระดับต่างๆ การพัฒนาในระดับชุมชนก็เช่นเดียวกัน ถ้าผู้นำมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ สามารถใช้คุณสมบัติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม จะเป็นการสร้างความสุขหรือสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้น อำนาจของผู้นำ จะต้องมีการใช้ให้ถูกต้องอำนาจเป็นสิ่งสร้างหายนะ หรือก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชนได้ ชุมชนจะพบกับปัญหาในด้านต่างๆ ตามมา การเลือกสรรผู้นำของชุมชนสังคมก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และมากยิ่งขึ้นว่าคุณสมบัติที่มีผู้นำ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวิทย์ ธีรศาสนวัต (๒๕๓๓) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนอีสาน กรณีศึกษาบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นต้องอาศัยความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือมีการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

นพพร นิลณรงค์ (๒๕๓๕) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนศึกษารณิหมู่บ้านไม้ตะเคียน ตำบลตะเคียนปม กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี ๓ ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นกิจกรรมภายในที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาภายในที่คนในชุมชนร่วมกันคิดขึ้นการมีส่วนร่วมโดยอ้อมในกิจกรรมที่เป็นทางการหรือกิจกรรมที่มาจากภายนอกชุมชนที่ชาวบ้านประเมินว่าตนเองมีอำนาจในการควบคุมและตัดสินใจน้อย และลักษณะอีกประการหนึ่งของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน คือการเข้าร่วมโดยมีกลุ่มแกนกลางระหว่งรอบนอก (Core and Periphery) ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามามีส่วนร่วมคิดและลงมือทำตามความสนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีมากและทุกขั้นตอนเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการนั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชนที่สมาชิกประเมินแล้วว่าสามารถควบคุมและตัดสินใจได้ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุด

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ (๒๕๓๗) ได้ศึกษาเรื่องศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่นพบว่า ผู้นำและเครือข่ายผู้นำมีความสำคัญในฐานะตัวแทนของการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความอ่อนแอทางสุขภาพและการสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐและเอกชน การที่ชาวบ้านจะหลุดพ้นจากสถานะอันไม่พึงประสงค์ไปสู่ชีวิตที่ดีได้ท่ามกลางภาวะการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว อันเนื่องมาจากนโยบายรัฐและการเติบโตทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องอาศัยผู้นำชุมชนรวมตัวกันเป็นองค์กรและสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็ง

จารุพรรณ สายสุคนธ์ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาศักยภาพของกลุ่มและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท พบว่า การแสดงบทบาทของกลุ่ม/องค์กร ในการพัฒนาขึ้นอยู่กับปัจจัย ๓๒ ประการ คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐบาล การเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ สภาพแวดล้อมทางสังคม ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ส่วนปัจจัยภายใน ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มซึ่งครอบคลุมถึงเพศ อายุ การศึกษา และพฤติกรรมของคนในกลุ่ม ตลอดจนถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มและการติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มหรือองค์กร ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะส่งผลต่อวิธีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวทางการพัฒนาชนบทต่อไป

ชาติชาย มณีกาญจน์ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน พบว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักและเข้าใจถึงปัญหา ให้เขาได้มีโอกาสร่วมคิดในประเด็นต่าง ๆ และกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาตนเอง ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ในกรแก้ปัญหา นั้น ๆ ประชาชนในชุมชนเองก็ได้รับประสบการณ์และมีความไว้วางใจที่

ได้มีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกันร่วมกับองค์กรชุมชนของเขาเองในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจ

ถวิล กัลชาญพิเศษ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบทมีผลการศึกษาค้นพบว่า ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้น โดยอาศัยศักยภาพของปัจเจกชนมารวบรวมกันเป็นศักยภาพของชุมชน ภายใต้การนำของผู้นำท้องถิ่น วิธีการที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มโดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวบรวมในด้านของกระบวนการการพึ่งตนเองนั้น จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า

๑. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ค่อนข้างจำกัดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือ ชุมชนนำนโยบายของราชการเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ร่วมกับความเชื่อของชุมชนด้านผลเสียของการทำลายทรัพยากรได้อย่างกลมกลืน

๒. การปรับตัวของชุมชน ชุมชนนำนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาความคิดเห็นของชุมชนได้อย่างสมเหตุสมผลคณะกรรมการหมู่บ้านตามกฎหมายกำหนดยังคงมีอยู่และดำเนินงานด้วยดี ชุมชนมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๒ กลุ่มโดยอาศัยหลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก

๓. การให้การศึกษาของชุมชนประชาชนในชุมชนมีความกระตือรือร้นและให้การศึกษากันเองมากขึ้น เพราะอิทธิพลของชุมชนใกล้เคียง ชุมชนเห็นความเจริญด้านการศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มมากขึ้น ผู้ที่มีการศึกษาสูงสามารถไปประกอบอาชีพที่ถนัดแต่ชุมชนมิได้ละเว้นการศึกษาโดยกระบวนการทางสังคม ที่อาศัยพื้นฐานครอบครัว อาศัยระบบเครือข่ายในสังคม อาทิวัดเป็นแหล่งให้การศึกษาอบรมกลุ่มละเล้าใจ ผลลัพธ์ที่ได้รับจากการศึกษาดังกล่าวนั้นมีคุณค่าแก่สังคมสูงโดยไม่เคยปรากฏว่ามีอาชญากรรมใด ๆ ในชุมชนเลยในห้วงเวลาที่ผ่านมา

๔. การช่วยเหลือหรือการพึ่งตนเอง พื้นฐานแท้จริงเกิดจากการรวมกลุ่มอาชีพเพราะสามารถพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจได้แต่ก็มีได้ประสบความสำเร็จทุกกลุ่มอาชีพเพราะกลุ่มที่ขาดความร่วมมือในการนำผลประโยชน์ของกลุ่ม มาพยุงบานกลุ่มให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มต้องสลายไปพร้อมกับกลุ่มที่มีศักยภาพดีกว่าและ

๕. การต่อรองกับชุมชนภายนอกหรือกลุ่มเศรษฐกิจภายนอกชุมชน แต่ก่อนมักปรากฏว่าชุมชนไม่ได้รับความเป็นธรรมด้านการขายผลผลิตของชุมชน อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มเพื่อต่อรองของชุมชนยังมีข้อดีอยู่บ้างโดยเฉพาะการไม่สร้างเครือข่ายในสังคมร่วมกับชุมชนใกล้เคียงเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับสังคมให้มากยิ่งขึ้นสำหรับปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการพึ่งตนเองของชุมชนนั้นพบว่า วัฒนธรรมของชุมชนในด้านความสัมพันธ์ในชุมชน หรือการรักษาวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานมิได้เปลี่ยนแปลงไปเพียงแต่วัฒนธรรมด้านการผลิตหันไปมุ่งเน้นการผลิตเพื่อระบบเศรษฐกิจมากขึ้นโดยสังเกตได้จากในระยะหลังรายได้ของประชาชนในชุมชนจะเพิ่มขึ้น และสามารถสร้างฐานะให้แก่

ครอบครัวได้เพิ่มมากขึ้น ส่วนปัจจัยอื่น ๆ อาทิ สภาพแวดล้อมของชุมชนด้านนโยบายของรัฐ ชุมชนสามารถปฏิบัติตามข้อเสนอแนะได้ทุกประการ และการปฏิบัติในส่วนหนึ่งของชุมชนภายใต้นโยบายรัฐ ถูกนำไปสนับสนุนให้กระบวนการส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามความสามารถพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพของชุมชนขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำท้องถิ่น โดยการชักนำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาด้วยความสำนึกรับผิดชอบของตนเองมิได้เกิดขึ้นจากการบังคับให้ปฏิบัติ

อรอนงค์ ธรรมกุล (๒๕๓๙) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งกลไกสำคัญที่ทำให้สมาชิกขององค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วม มีการเรียนรู้ มีความเชื่อและมีอุดมการณ์ ได้แก่ ความผูกพันเป็นเครือญาติ ตลอดจนการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ผู้นำและสมาชิกมีบทบาทร่วมกันในการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพรูปแบบที่สมาชิกขององค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เป็นไปตามระเบียบและข้อบังคับที่กลุ่มร่วมกันกำหนดในการดำเนินการ ทั้งที่เป็นงานส่วนร่วมของชุมชน คือ กิจกรรมฌาปนกิจสงเคราะห์กิจกรรมงานบุญประเพณีของชุมชน และของส่วนตัวกิจกรรมการพัฒนาสถานที่สาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน โรงเรียนและวัด และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ให้สมาชิกได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัว เช่น กิจกรรมกองทุนอาหารหมู่บ้านกิจกรรมร้านค้ากลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สมาชิกขององค์กรชาวบ้าน มีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน และการดำเนินการและในการริเริ่มโครงการใหม่ ๆ ที่ช่วยพัฒนาอาชีพของสมาชิกกลุ่มให้เพิ่มขึ้นอีก การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์นั้น ผู้เข้าร่วมนอกจากจะได้ผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมเช่น การกู้เงินจากกองทุนและยังได้ความรู้จากการฝึกอบรม ประชุมสัมมนาศึกษาดูงานต่างหมู่บ้าน สำหรับการมีส่วนร่วมในการประเมินและสรุปผลกิจกรรมที่องค์กรชาวบ้านร่วมกันปฏิบัติขึ้น คณะกรรมการแต่ละกลุ่มจะติดตามประเมินผลโดยการประชุมกลุ่มย่อยกันบ่อยครั้งเพื่อการพิจารณาปัญหาาร่วมกันผลการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรชาวบ้าน คือ องค์กรมีความเข้าใจสถานการณ์ความมั่นคงของกลุ่ม ความรู้สึกการมีส่วนร่วม ความรู้สึกในการเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่ทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่อง ความเข้มแข็งของกลุ่มที่เกิดจากคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนา กลุ่ม การมีความรับผิดชอบสูงสามารถสร้างพลังในการขอกิจกรรมหรือโครงการใหม่ ๆ เข้าสู่หมู่บ้านได้อย่างมีศักดิ์ศรี การได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมการมีอิสระในการบริหารกิจกรรม โดยปราศจากการแทรกแซงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรเอกชนและมีความเติบโตเข้มแข็ง เช่น กองทุนต่าง ๆ

ลลนา โสมะนะวัฒน์ (๒๕๔๑) ได้ศึกษาการรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนชนบทในภาคเหนือ สรุปได้ว่ากลุ่มในชุมชนเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกทุกเพศทุกวัย แยกเป็นกลุ่มย่อยกลุ่มใหญ่ที่ถาวรและเฉพาะกิจ ตามความจำเป็นในการดำรงความร่วมมือของชุมชน การคงไว้ซึ่งสถาบันทางครอบครัว/ชุมชน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรม

ดั้งเดิม มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางและมีกลุ่มเป็นกลไกแก้ปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม กิจกรรมของกลุ่มนอกจากจะมุ่งแก้ปัญหาสังคม/ชุมชนแล้ว ยังส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการสื่อสารเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่การดำเนินงานภายในกลุ่มขึ้นอยู่กับความไว้วางใจ และความคุ้นเคยตามระบบความสัมพันธ์ในลักษณะเครือข่าย มีการให้การช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาและกลุ่มระดับหมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรทำนาและกลุ่มออมทรัพย์ มีบทบาทหลักในการเป็นกลไกแก้ปัญหาสำคัญของชุมชน เงื่อนไขการรวมกลุ่มในชุมชนประกอบด้วย เงื่อนไขความสัมพันธ์ของคนในชุมชน บทบาทชาย/หญิงวัฒนธรรมประเพณี ระบบการผลิตของชุมชนปัญหา รุนแรงที่กระทบชุมชน ปัญหาความขัดแย้งการถูกเอารัดเอาเปรียบ การเรียนรู้ การปรับตัว และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก ส่วนกลไกการรวมกลุ่มมี ผู้นำ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ทรัพยากรชุมชน ระบบเครือญาติ ศักยภาพชุมชน การพึ่งตนเอง การเรียนรู้และผลประโยชน์ เป็นกลไกสำคัญในการรวมกลุ่มการรวมกลุ่มในชุมชนบ้านไทรเงินมีศักยภาพในการแก้ปัญหาชุมชนใน ด้านการเกษตร การแก้ปัญหาหนี้สิน ปัญหารายได้และราคาผลผลิตตกต่ำ ปัญหาการขาดแคลนข้าว สำหรับบริโภคในชุมชน ปัญหาการถูกกดขี่และเอารัดเอาเปรียบ ปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ส่งผลให้ ชุมชนเข้มแข็งและบุคคลในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากชุมชนสามารถใช้กลุ่มเป็น กลไกวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุวิดา ธรรมณีนวงศ์ และคณะ (๒๕๔๑) ได้ทำการศึกษารูปแบบและแนวทางการ พัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสาคลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า การรวมกลุ่มในชุมชนสาคลีมี ๓ ลักษณะ คือ เป็นกลุ่มที่มีความหลายกิจกรรมในกลุ่มเดียวกันเป็น กลุ่มเครือข่ายที่ทำกิจกรรมลักษณะเดียวกันและเป็นกลุ่มอิสระที่ทำกิจกรรมเพียงอย่างเดียวเมื่อกลุ่ม เผชิญปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จากภายนอก กลุ่มเหล่านี้พยายามดิ้นรนปรับตัวโดยอาศัยความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาที่มีอยู่ และการดำรงความเป็นกลุ่มยังต้องการการสนับสนุนจากภายนอก ด้วย คณะนักวิจัยได้พัฒนากิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มจำนวน ๑๕ กิจกรรม จำแนก ประเภทหรือลักษณะกิจกรรมได้ ๙ ประเภท คือ การศึกษาดูงาน การประชุมอย่างเป็นทางการ การเสวนากลุ่มย่อย การสนับสนุนงบพัฒนาบุคลากรแก่ชุมชน การจัดระบบบัญชี การวิเคราะห์ ระบบการเงิน การสำรวจข้อมูลพื้นฐาน การนำเสนอข้อมูลพื้นฐาน และการประสานเครือข่าย จาก การติดตามผลการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า กิจกรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมความเข้มแข็งในการ รวมกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่าหากชุมชนได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความเหมาะสมขึ้นจะทำให้ กิจกรรมนั้นนำไปสู่การเพิ่มความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มได้มากขึ้น

อำภา จันทราภาศ (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง ทูนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของ ชุมชน พบว่า ทูนทางสังคมทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนบุคคล ทุนกลุ่ม ทุนเครือข่าย และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ใช้ทุนทาง

สังคมมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน และปัจจัยที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันได้มีความรู้สึกและตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในชุมชน จึงทำให้การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างอำนาจต่อรองถึงภายนอก และชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ภุริวัจน์ อินทร์ตุ้ม (๒๕๔๔) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนชนบทในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เพราะชุมชนมีทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นกลไกทางสังคม เช่น ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร ภูมิปัญญาชุมชนที่จะแสดงบทบาทของตนเองเพื่อแก้ปัญหาในชุมชน และเงื่อนไขที่สนับสนุนการจัดการด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ เครือข่ายทางสังคม เครือข่ายการเรียนรู้ ความเอื้ออาทร ประเพณีวัฒนธรรม ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมที่ช่วยให้มีการให้คำปรึกษา การแนะนำ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของชุมชน

เจริญศิลป์ อินตะผัด (๒๕๔๕) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานด้านเอดส์ระดับตำบลโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ค้นหาปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการวางแผนและการดำเนินการตามแผน การสรุปบทเรียนและการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์และการเอาประสบการณ์การเรียนรู้แก้ปัญหาโรคเอดส์ระดับตำบลอย่างเป็นเครือข่าย พบว่า ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ เมื่อชุมชนได้เผชิญกับปัญหาเอดส์ซึ่งเป็นปัญหาใหม่ชุมชนได้แก้ไขโดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่และกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนในการดำเนินงานด้านเอดส์ให้บรรลุผลได้

มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ (๒๕๔๕) ได้ศึกษากระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนบ้านโป่งเป็นชุมชนที่ดีเป็นนักพัฒนา คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติเป็นคนมีคุณภาพ มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีวัดตอนแทนพระผาหลวงเป็นศูนย์รวมใจ มีโครงการที่สำคัญต่อชุมชน มีองค์กรในชุมชนที่สำคัญ ทำให้ชุมชนมีการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน มีการจัดการ โดยมีแผนมีโครงการ สมาชิกทุกคนมีความเสียสละ มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม มีสิ่งยึดเหนี่ยวความเชื่อเดียวกัน จึงทำให้ชุมชนมีจิตวิญญาณการที่สมาชิกในองค์กรเป็นคนมีคุณภาพ มีคุณภาพ ทำให้ชุมชนมีสันติภาพ จากบริบทของชุมชนและองค์กรในชุมชนที่มีลักษณะของการ

เรียนรู้ มีการจัดการ มีจิตวิญญาณและมีสันติภาพ จึงทำให้ชุมชนบ้านโปงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งอีกชุมชนหนึ่ง

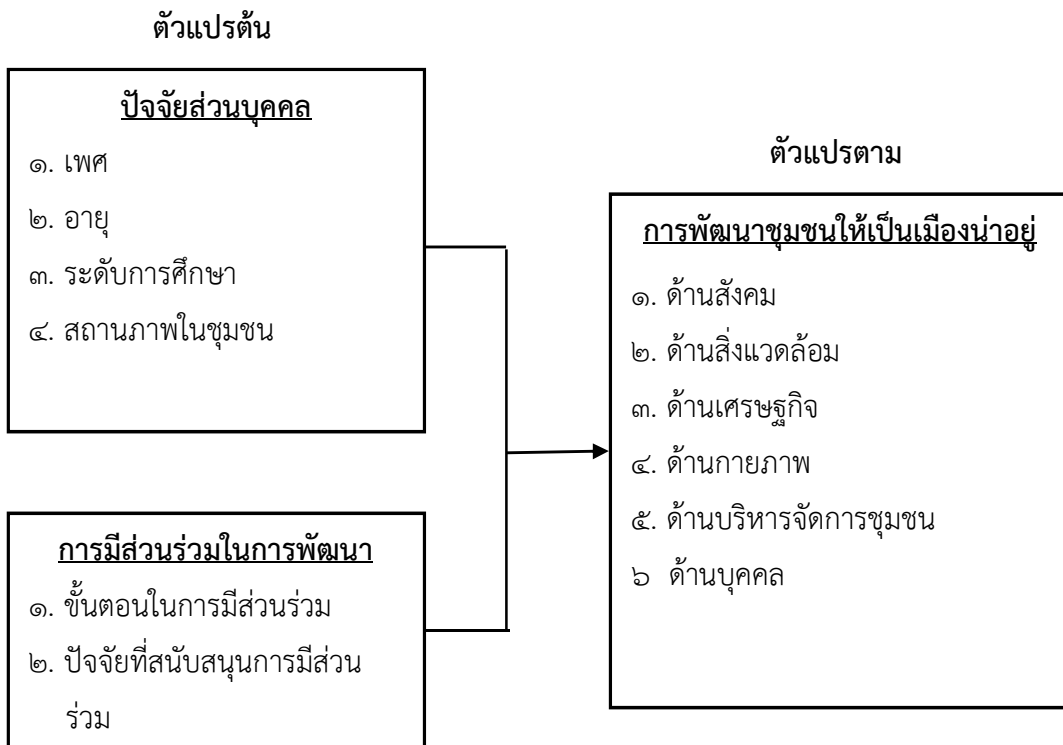
จूरรัตน์ลอยมี (๒๕๔๘) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพบ้านแม่กำปองกิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีพบว่าโครงสร้างทางสังคมของชุมชนแม่กำปองที่มีความสัมพันธ์กันในระดับครอบครัวการมีทุนทางสังคมทุนทางทรัพยากรธรรมชาติทุนบุคคลทุนกลุ่ม/องค์กรทุนเครือข่ายและเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอกชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพราะชุมชนได้ทุนเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชนและปัจจัยที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและประสานความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนชุมชนมีกลไกทางสังคมได้แก่ผู้นำสถาบันหลักในชุมชนองค์กรชุมชนและภูมิปัญญาด้านต่างๆสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็งการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านแม่กำปองในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้มีผลทำให้ชุมชนนักปฏิบัติเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันมีความสามารถวิเคราะห์ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนสามารถวางแผนพัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านสุขภาพดีและมีการเสนอโครงการเข้ารับการสนับสนุนการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่าการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี มีเป้าหมายคือต้องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความเข้มแข็งมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน สามารถวิเคราะห์สภาพปัญหาในชุมชนเพื่อแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน รวมทั้งรู้จักแสวงหาการสนับสนุนจากแหล่งประโยชน์อื่น ๆ ที่เหมาะสม การพัฒนาศักยภาพของชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาแกนนำเพื่อให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงาน การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะส่วนบุคคลของแกนนำ และเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเพื่อการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดี โดยอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการสนับสนุนการทำงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำมาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่ได้กล่าวข้างต้น นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ตามแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่ - ชุมชนน่าอยู่ จากนโยบายในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๒ โดยสำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดในส่วนการดำเนินการของท้องถิ่น ตามกรอบนโยบายการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน : เมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ดังนี้

แผนภาพที่ ๒-๑ : กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

- ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- การเก็บรวบรวมข้อมูล
- การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑. ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองเป็นรูปแบบชุมชนจำนวน ๓๐๐ คน

๒. กลุ่มตัวอย่าง กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตร ของ Taro Yamane (ประการัตน์ สุวรรณ :๒๕๔๘) ได้ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+n(e)^2}$$

เมื่อ n = ขนาดกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของกลุ่มประชากรเป้าหมาย = ๓๐๐ คน

e = ค่าความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง ในที่นี้ใช้ ๐.๐๕ (ระดับความเชื่อมั่น ๙๕%) แทนค่าในสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{300}{1+300(0.05)^2}$$

$$n = ๑๗๑.๔๓ = ๑๗๒ \text{ คน}$$

เนื่องจากผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนมีจำนวนชุมชนละ ๑๓ คน ผู้วิจัยจึงเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างเป็น ๑๘๒ คน ได้จำนวน ๑๔ ชุมชน แล้วทำการเลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการใช้วิธีการจับสลากจากรายชื่อชุมชนในเทศบาลในเขตอำเภอบ้านไผ่แต่ละแห่ง ให้ได้จนครบเท่ากับ ๑๔ ชุมชน ได้จำนวนขนาดตัวอย่างตามที่ต้องการ ๑๘๒ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑.๑ แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชนตำแหน่งประธานคณะกรรมการชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน่ายู่ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structure interview schedule) ที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนด

๑.๒ แบบสอบถาม เครื่องมือเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษา โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด สถานภาพในชุมชน เป็นสอบถามแบบปลายปิด

ตอนที่ ๒ เป็นคำถามที่ใช้วัดระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน่ายู่ของผู้นำชุมชน เป็นคำถามแบบเลือกตอบโดยเป็นข้อคำถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน่ายู่ เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด

ตอนที่ ๓ เป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนน่ายู่ เป็นแบบสอบถามปลายเปิด

๒. การสร้างเครื่องมือ

๒.๑ ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนน่ายู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

๒.๒ นำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นไปขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงในเนื้อหา การใช้ภาษา และความชัดเจนของข้อคำถาม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

๒.๓ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และทำการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาในการวิจัย นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นและปรับปรุงแล้วไปทำการทดสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) กับผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ ชุดก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริงโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficiency) หาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามแล้วนำแบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ที่ผ่านการทดสอบและมีความเที่ยงตรงของแบบสอบถามเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่กำหนด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือจากเทศบาลในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มอบให้กับผู้นำชุมชนตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๘๒ คน
๒. นำแบบสัมภาษณ์มอบผู้ช่วยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารของเทศบาล
๓. กำหนดวันเก็บรวบรวมแบบสัมภาษณ์และสอบถามกลับคืน ได้แบบสอบถามกลับครบจำนวน ๑๘๒ ชุดเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑. แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยแยกการวิเคราะห์ดังนี้

๑.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ(Percentage)

๑.๒ การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วม ใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)ซึ่งข้อคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

- | | |
|--------------------------------|-------------|
| ระดับการมีส่วนร่วมบ่อย | ได้ ๕ คะแนน |
| ระดับการมีส่วนร่วมค่อนข้างบ่อย | ได้ ๔ คะแนน |
| ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง | ได้ ๓ คะแนน |
| ระดับการมีส่วนร่วมนานๆครั้ง | ได้ ๒ คะแนน |
| ระดับการมีส่วนร่วมไม่เคยเลย | ได้ ๑ คะแนน |

และได้กำหนดระดับการแปรผลระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านโดยใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

และนำเอาเกณฑ์คะแนนดังกล่าวมาแบ่งช่วงระดับออกเป็น๕ช่วงโดยใช้สูตรค่าพิสัยดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเพื่อแปลความหมายของระดับคะแนนที่ได้รับในแต่ละช่วงระดับโดยชั้นละ ๐.๘ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐ - ๑.๘๐ หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับต่ำมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๘๑ - ๒.๖๐ หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๖๑ - ๓.๔๐ หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๑ - ๔.๒๐ หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับสูง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๑ - ๕.๐๐ หมายถึง มีส่วนร่วมในการพัฒนาในระดับสูงมาก

๒ แบบสัมภาษณ์ ใช้และเขียนบรรยายสรุปผลเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสารวิชาการ กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ วิทยานิพนธ์และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำมาอ้างอิงประกอบการศึกษา

๒. ศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research)แบ่งออกเป็น

๒.๑ การสร้างแบบสอบถาม(questionnaire) ชนิดปลายปิด (closed question) และชนิดปลายเปิด (open – end question) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน และข้อเสนอแนะในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๒.๒ การสร้างแบบสัมภาษณ์(Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีคำถามที่แน่นอน (Structured Interview) เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอผลการวิจัยและแปลความหมายตามลำดับดังนี้

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

- | | |
|----|--|
| M | หมายถึงค่าเฉลี่ยเลขคณิตของข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง |
| SD | หมายถึงค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง |
| n | หมายถึงจำนวนของตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ |

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔-๑ จำนวนและร้อยละ ของข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๑๘๒)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ
๑.เพศ		
๑.๑ ชาย	๑๐๖	๕๘.๒๔
๑.๒ หญิง	๗๖	๔๑.๗๖
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐
๒.อายุ		
๒.๑ ๒๐-๓๐ ปี	-	-
๒.๒ ๓๑-๔๐ ปี	-	-
๒.๓ ๔๑-๕๐ ปี	๔๒	๒๓.๐๘
๒.๔ ๕๑-๖๐ ปี	๔๙	๒๖.๙๒
๒.๕ มากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป	๙๑	๕๐.๐๐
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐
๓. ระดับการศึกษาสูงสุด		
๓.๑ ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า	๗๐	๓๘.๔๖
๓.๒ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	๖๐	๓๒.๙๗
๓.๓ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	๒๑	๑๑.๕๔
๓.๔ ปริญญาตรี	๓๐	๑๖.๔๘
๓.๕ สูงกว่าปริญญาตรี	๑	๐.๕๕
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐
๔.สถานภาพการดำรงตำแหน่งในชุมชน		
๔.๑ คณะกรรมการชุมชน	๑๒๖	๖๙.๒๓
๔.๒ อื่นๆ	๕๖	๓๐.๗๗
รวม	๑๘๒	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔-๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๑๘๒ คน จำแนกตามข้อมูลทั่วไป ดังนี้

จำแนกตามเพศ พบว่า เพศชายมีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๒๔ รองลงมาเป็นเพศหญิงมีจำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๗๖

จำแนกตามอายุ พบว่า กลุ่มอายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๙๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ รองลงมาคือกลุ่มอายุ ๕๑-๖๐ ปี มีจำนวน ๔๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙๒ และรองลงมาคือกลุ่มอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีจำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๐๘ ส่วนกลุ่มอายุ ๒๐-๓๐ ปี และกลุ่มอายุ ๓๑-๔๐ ปี ไม่มี

จำแนกตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า กลุ่มการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า มีจำนวนมากที่สุด มีจำนวน ๗๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖ รองลงมาคือ กลุ่มการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า มีจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๙๗ รองลงมาคือ กลุ่มการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๔๘ รองลงมาคือ กลุ่มการศึกษาระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า มีจำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๕๔ และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีจำนวนน้อยที่สุด มีจำนวน ๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๐.๕๕

จำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่งในชุมชน พบว่า กลุ่มคณะกรรมการชุมชน มีจำนวนมากที่สุด จำนวน ๑๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๒๓ รองลงมาคือ ตำแหน่งอื่นๆ มีจำนวน ๕๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๗๗

ตอนที่ ๒ ผลการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ จำนวน ๖ ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านกายภาพ ด้านการบริหารจัดการ และด้านบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น การวิเคราะห์โดยรวมจากทุกด้าน และการวิเคราะห์แต่ละด้านจำแนกเป็นรายชื่อ ดังนี้

ตารางที่ ๔-๒ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ โดยรวมจำแนกเป็นรายด้าน

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	M	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
๑. ด้านสังคม	๓.๕๒	๐.๘๐	สูง
๒. ด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๖๖	๐.๘๓	สูง
๓. ด้านเศรษฐกิจ	๓.๒๖	๐.๘๘	ปานกลาง
๔. ด้านกายภาพ	๓.๔๗	๐.๘๒	สูง
๕. ด้านการบริหารจัดการ	๓.๘๒	๐.๙๘	สูง
๖. ด้านบุคคล	๓.๙๑	๐.๙๓	สูง
รวม	๓.๖๑	๐.๗๓	สูง

จากตารางที่ ๔-๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยรวม พบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวมอยู่ในระดับสูง (M= ๓.๖๑, SD = ๐.๗๓) และจำแนกเป็นรายด้าน จำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน และระดับปานกลางมีจำนวน ๑ ด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ดังนี้ ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านบุคคล (M= ๓.๙๑, SD = ๐.๙๓) มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง) รองลงมาคือ ด้านบริหารจัดการ (M= ๓.๘๒, SD = ๐.๙๘ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง) รองลงมาคือ ด้านสิ่งแวดล้อม (M= ๓.๖๖, SD = ๐.๘๓ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง) รองลงมาคือ ด้านสังคม (M= ๓.๕๒, SD = ๐.๘๐) มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง) รองลงมาคือ ด้านกายภาพ (M= ๓.๔๗, SD = ๐.๘๒ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง) และด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (M= ๓.๒๖, SD = ๐.๘๘ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง)

ตารางที่ ๔-๓ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านสังคมจำแนกเป็นรายชื่อ

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านสังคม	M	SD	ระดับการมี ส่วนร่วม	ลำดับที่
1. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการส่งเสริม กิจกรรมทางสังคมเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นวัฒนธรรม ประเพณี	๓.๘๒	๑.๒๐	สูง	๖
2. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคม ในชุมชนเช่นงานวัฒนธรรมประเพณีงานด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นงานมวลชนอื่นๆ	๔.๐๒	๑.๐๓	สูง	๓
๓. มีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครเป็น อปพร.	๒.๑๙	๑.๕๙	ต่ำ	๑๒
๔. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและ สาเหตุที่ทำให้เกิดภัยทางสังคม	๒.๗๘	๑.๓๒	ปานกลาง	๑๑
๕. การให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน การค้นหาสาเหตุของภัยสังคมในชุมชน	๓.๑๖	๑.๒๓	ปานกลาง	๙
๖. การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานในจัดประชาคมหมู่บ้าน/ ชุมชนในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น	๓.๖๒	๑.๑๕	สูง	๗
๗. การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางสังคมของชุมชน	๔.๐๕	๑.๑๙	สูง	๒
๘. การมีส่วนร่วมในโครงการป้องกันและแก้ปัญหาเสพติด	๓.๙๖	๑.๐๑	สูง	๕
๙. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุใน ชุมชน	๔.๓๒	๐.๙๒	สูงมาก	๑
๑๐. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้พิการ/ ผู้ด้อยโอกาส	๓.๙๘	๑.๒๒	สูง	๔
๑๑. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชน	๓.๑๐	๑.๐๗	ปานกลาง	๑๐
๑๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสตรี	๓.๒๔	๑.๓๔	ปานกลาง	๘
รวม	๓.๕๒	๐.๘๐	สูง	

จากตารางที่ ๔-๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านสังคม โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนอยู่ในระดับสูง (M= ๓.๕๒, SD = ๐.๘๐) และจำแนกเป็นรายชื่อ จำนวน ๑๒ ข้อ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูงมาก จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อ ๙ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน (M=๔.๓๒, SD= ๐.๙๒) มีส่วนร่วม

อยู่ในระดับสูง จำนวน ๖ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๗ การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางสังคมของชุมชน ($M=4.05$, $SD= 1.19$) รองลงมาคือ ข้อ ๒ มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมในชุมชน เช่น งานวัฒนธรรม ประเพณี งานด้านภูมิปัญหาท้องถิ่นงานมวลชนอื่นๆ ($M=4.02$, $SD= 1.03$) และอันดับ ๓ คือ ข้อ ๑๐ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้พิการ/ผู้ด้อยโอกาส ($M= 3.98$, $SD= 1.22$) มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ข้อ ๑๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสตรี ($M=3.24, SD=1.34$) รองลงมาคือ ข้อ ๕ การให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการค้นหาสาเหตุของภัยสังคมในชุมชน ($M=3.16, SD=1.23$) รองลงมาคือ ข้อ ๑๑ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชน ($M=3.10, SD=1.07$) และข้อ ๔ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุที่ทำให้เกิดภัยทางสังคม ($M=2.78$, $SD=1.32$) และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ จำนวน ๑ ข้อ คือ ๓ มีส่วนร่วมการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครเป็น อปพร. ($M=2.19$, $SD= 1.59$)

ตารางที่ ๔-๔ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านสิ่งแวดล้อม จำแนกเป็นรายชื่อ

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อม	M	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	ลำดับที่
๑ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหา การขาด แคลนน้ำ / น้ำท่วม / คุณภาพน้ำ	๒.๘๙	๑.๔๗	ปานกลาง	๘
๒ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหาเรื่องการ จัดการขยะในชุมชน มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง	๓.๖๑	๑.๒๒	สูง	๗
๓ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหาเรื่อง การ บริการระบบสาธารณสุขโรค เช่น ถนน ไฟฟ้าสาธารณะ ฯลฯให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๓.๗๗	๑.๓๒	สูง	๖
๔ การให้ความร่วมมือกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใน การค้นหาสาเหตุของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๘๑	๑.๒๑	สูง	๕
๕ การมีส่วนร่วมช่วยวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าไม้	๒.๕๘	๑.๕๐	ปานกลาง	๙
๖ การร่วมติดตามดูสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน	๔.๒๓	๐.๗๘	สูง	๑
๗ การร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม	๓.๘๖	๑.๐๗	สูง	๔
๘ การช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม	๔.๑๗	๐.๙๘	สูง	๒
๙ การชักชวนคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมของชุมชน	๓.๙๘	๐.๙๗	สูง	๓
รวม	๓.๖๖	๐.๘๓	สูง	

จากตารางที่ ๔-๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนอยู่ในระดับสูง (M = ๓.๖๖, SD = ๐.๘๓) และจำแนกเป็นรายชื่อ จำนวน ๙ ข้อ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๖ การร่วมติดตามดูสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน (M=๔.๒๓ , SD = ๐.๗๘) รองลงมาคือ ข้อ ๘ การช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม (M=๔.๑๗ ,SD = ๐.๙๘) และอันดับ ๓ คือ ข้อ ๙ การชักชวนคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน (M= ๓.๙๘ ,SD = ๐.๙๗) และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางจำนวน ๒ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ข้อ ๑ การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น

เกี่ยวกับการปัญหา การขาดแคลนน้ำ/น้ำท่วม /คุณภาพน้ำ (M= ๒.๘๙ , SD = ๑.๔๗) และข้อ ๕ การมีส่วนร่วมช่วยวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (M= ๒.๕๘ , SD = ๑.๕๐)

ตารางที่ ๔-๕ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านเศรษฐกิจ จำแนกเป็นรายชื่อ

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านเศรษฐกิจ	M	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	ลำดับ ที่
๑การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชนเช่นการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์	๓.๕๘	๑.๒๖	สูง	๑
๒การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการสร้างรายได้ในชุมชนกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	๓.๔๘	๑.๑๒	สูง	๒
๓การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการเพิ่มรายได้-ลดรายจ่ายในครัวเรือน	๓.๔๓	๑.๑๐	สูง	๔
๔การมีส่วนช่วยเหลือชุมชนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อเสริม รายได้	๒.๘๔	๑.๒๒	ปานกลาง	๗
๕การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการค้าขายและการ ลงทุนในชุมชน	๓.๐๗	๑.๑๗	ปานกลาง	๕
๖การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สิน ในครัวเรือน	๒.๙๒	๑.๓๕	ปานกลาง	๖
๗การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	๓.๔๖	๐.๙๓	สูง	๓
รวม	๓.๒๖	๐.๘๘	ปานกลาง	

จากตารางที่ ๔-๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านเศรษฐกิจ โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนอยู่ในระดับปานกลาง (M= ๓.๒๖, SD = ๐.๘๘) และจำแนกเป็นรายชื่อ จำนวน ๗ ข้อ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง จำนวน ๔ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือข้อ ๑ การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (M= ๓.๕๘, SD = ๑.๒๖) รองลงมาคือ ข้อ ๒ การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการสร้างรายได้ในชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (M= ๓.๔๘, SD = ๑.๑๒) รองลงมาคือ ข้อ ๗ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (M= ๓.๔๖, SD = ๐.๙๓) และอันดับที่ ๔ คือ ข้อ ๓ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการเพิ่มรายได้-ลดรายจ่ายในครัวเรือน

($M= 3.43$, $SD = 1.10$) และมีมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 3 ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือข้อ ๕ การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการค้าขายและการลงทุนในชุมชน ($M= 3.07$, $SD = 1.17$) รองลงมาคือ ข้อ ๖ การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน ($M= 2.92$, $SD = 1.35$) และข้อ ๔ การมีส่วนร่วมช่วยเหลือชุมชนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อเสริมรายได้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($M= 2.84$, $SD = 1.22$)

ตารางที่ ๔-๖ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านกายภาพ จำแนกเป็นรายข้อ

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านกายภาพ	M	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	ลำดับ ที่
๑ การเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบความปลอดภัยใน ชุมชน	๓.๖๕	๐.๙๖	สูง	๕
๒ การเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบการบริการของ หน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับ น้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ	๓.๕๑	๑.๒๑	สูง	๖
๓ การเข้าร่วมประชุมวางแผนปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดสถานที่พักผ่อน หย่อนใจ การจัดสวนสาธารณะของชุมชน	๓.๑๒	๑.๒๕	ปานกลาง	๘
๔ การเข้าร่วมประชุมวางแผนหรือการแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย	๓.๖๖	๑.๑๖	สูง	๔
๕ เข้าร่วมประชุมวางแผนหรือการแก้ไขปัญหาการระบบบำบัดน้ำเสีย	๓.๓๖	๑.๑๓	ปานกลาง	๗
๖ มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชนในแผนพัฒนาชุมชน	๓.๙๖	๑.๑๑	สูง	๑
๗ มีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการในแผนพัฒนา ๓ ปี	๓.๗๐	๑.๒๘	สูง	๓
๘ มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตรวจงานจ้างโครงการต่างๆของ เทศบาล	๒.๓๙	๑.๔๑	ต่ำ	๙
๙ มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชน	๓.๙๐	๑.๑๔	สูง	๒
รวม	๓.๔๗	๐.๘๒	สูง	

จากตารางที่ ๔-๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านกายภาพ โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง ($M= 3.43$, $SD = 1.10$) และจำแนกเป็นรายข้อ จำนวน ๙ ข้อ พบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง จำนวน ๖ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๖ มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชนในแผนพัฒนาชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M= 3.96$, $SD = 1.11$) รองลงมาคือ ข้อ ๙ มีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชน ($M= 3.90$, $SD = 1.14$) และอันดับ ๓ คือ ข้อ ๗ มีส่วนร่วมในการ

กำหนดโครงการในแผนพัฒนา ๓ ปี ($M = ๓.๗๐$, $SD = ๑.๒๘$) มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๒ ข้อ เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย คือ ข้อ ๕ เข้าร่วมประชุมวางแผนหรือการแก้ไขปัญหาการระบบบำบัดน้ำเสีย ($M = ๓.๓๖$, $SD = ๑.๑๓$) รองลงมาคือ ข้อ ๓ การเข้าร่วมประชุมวางแผนปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การจัดสวนสาธารณะของชุมชน ($M = ๓.๑๒$, $SD = ๑.๒๕$) และมีส่วนร่วมอยู่ในระดับต่ำ จำนวน ๑ ข้อ คือ ข้อ ๘ มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตรวจงานจ้างโครงการต่างๆของเทศบาล มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ($M = ๒.๓๙$, $SD = ๑.๔๑$)

ตารางที่ ๔-๗ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ลำดับที่ ด้านการบริหารจัดการ จำแนกเป็นรายข้อ

($n=๑๘๒$)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านการบริหารจัดการ	M	SD	ระดับการมีส่วนร่วม	ลำดับที่
๑ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและคัดเลือกคณะกรรมการทำงานในชุมชน	๓.๘๘	๑.๒๐	สูง	๑
๒ การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเรื่องการจัดลำดับปัญหาหรือความต้องการของชุมชน	๓.๘๒	๑.๒๐	สูง	๔
๓ การเข้าร่วมประชุมหรือการจัดทำประชาคม	๓.๘๔	๐.๙๕	สูง	๓
๔ การร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆในโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชน	๓.๘๖	๑.๑๔	สูง	๒
๕ การร่วมติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานในโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน	๓.๖๘	๑.๓๐	สูง	๕
รวม	๓.๘๒	๐.๙๘	สูง	

จากตารางที่ ๔-๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านการบริหารจัดการ โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง($M = ๓.๘๒$, $SD = ๐.๙๘$) และจำแนกเป็นรายข้อ จำนวน ๕ ข้อ พบว่า ทุกข้อมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือข้อ ๑ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและคัดเลือกคณะกรรมการทำงานในชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($M = ๓.๘๘$, $SD = ๑.๒๐$) รองลงมาคือ ข้อ ๔ร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆในโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ($M = ๓.๘๖$, $SD = ๑.๑๔$) อันดับ ๓ คือ ข้อ ๓ การเข้าร่วมประชุมหรือการจัดทำประชาคม($M = ๓.๘๔$, $SD = ๐.๙๕$) และ ข้อ ๕ ร่วมติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานในโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด($M = ๓.๖๘$, $SD = ๑.๓๐$) ตารางที่ ๔-๘ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง ระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน

ในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ลำดับที่ ด้านบุคคล จำแนกเป็นรายข้อ

(n=๑๘๒)

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านบุคคล	M	SD	ระดับการ มีส่วนร่วม	ลำดับ ที่
๑ การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกลุ่มของคณะกรรมการต่างๆใน ชุมชน	๓.๘๘	๑.๒๗	สูง	๕
๒ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างความเอื้ออาทรและให้ความช่วยกัน และกันในชุมชน	๓.๙๑	๑.๐๗	สูง	๔
๓ การเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกใน ชุมชน	๓.๘๑	๑.๑๑	สูง	๖
๔ การมีส่วนร่วมในโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนที่สามารถสร้าง งานให้แก่ชุมชน	๓.๗๗	๑.๐๖	สูง	๗
๕ การชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน	๔.๐๓	๐.๙๘	สูง	๑
๖ การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน	๓.๙๗	๑.๐๖	สูง	๒
๗ การมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลต่างๆของชุมชนเพื่อความรวดเร็ว ในการเสนอความต้องการของชุมชน	๓.๙๖	๑.๐๕	สูง	๓
รวม	๓.๙๑	๐.๙๓	สูง	

จากตารางที่ ๔-๘ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ด้านบุคคล โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนอยู่ในระดับสูง (M = ๓.๙๑, SD = ๐.๙๓) และจำแนกเป็นรายข้อ จำนวน ๗ ข้อ พบว่า ทุกข้อมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อย ๓ อันดับแรก คือ ข้อ ๕ การชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (M = ๔.๐๓, SD = ๐.๙๘) รองลงมาคือ ข้อ ๖ การให้ความช่วยเหลือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน (M = ๓.๙๗, SD = ๑.๐๖) อันดับ ๓ คือ ข้อ ๗ การมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลต่างๆของชุมชนเพื่อความรวดเร็วในการเสนอความต้องการของชุมชน (M = ๓.๙๖, SD = ๑.๐๕) และ ข้อ ๔ การมีส่วนร่วมในโครงการเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนที่สามารถสร้างงานให้แก่ชุมชน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (M = ๓.๗๗, SD = ๑.๐๖)

ตอนที่ ๓ ผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ตารางที่ ๔-๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่
1. ควรจัดกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
2. เทศบาลควรจัดให้การประชุมประชาคมให้ครบทุกชุมชนและมีเวลาอย่างพอเพียง
3. ควรส่งเสริมให้ให้มีสวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อน ในชุมชนมากขึ้น
4. ควรจัดกิจกรรมนันทนาการในชุมชนบ่อยๆเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของประชาชนในชุมชน
5. ควรโอกาสโอกาสให้คณะกรรมการชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในคณะกรรมการตรวจงานจ้างของเทศบาลมากขึ้น
6. ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถ
7. ควรให้ประชาชนส่วนร่วมในการวางนโยบายโครงการที่เกี่ยวกับการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ผลการสำรวจความคิดเห็นโดยการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารงานของเทศบาลเมืองบ้านไผ่ เพื่อขอความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ดังนี้

ประเด็นคำถาม : ในส่วนของคำว่า “เมืองน่าอยู่” ซึ่งในกรอบด้านการบริหารงานในด้านของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางด้านสังคม ที่เห็นได้ชัดเจนในการบริหารงานของเทศบาลเมืองบ้านไผ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของผู้นำทุกชุมชน ท่านมีความคิดเห็นหรือมีแนวคิดที่จะดึงเอาผู้นำทุกชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ อย่างไรบ้าง

ผลการศึกษา พบว่า คำว่า “เมือง” จะมีองค์ประกอบหลายอย่าง ส่วนหนึ่งคือต้องมีบ้านเรือน ถาวรวัตถุ ถนน หรือโครงสร้างพื้นฐาน อันนี้คือคำว่าเมืองในด้านขององค์ประกอบด้านวัตถุ แต่เมืองจะมีชีวิตชีวาและเป็นเมืองที่พัฒนาต่อไปได้ต้องมีพลเมือง ซึ่งเป็นประชากรที่อยู่อาศัยในเมืองนั้นๆ และพลเมืองต้องมีความตระหนักถึงการพัฒนาเมืองของตนเอง ซึ่งคำว่า เมืองของตนเอง พื้นฐานของพลเมืองต้องตระหนักก่อนว่า “ก่อนที่เราจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เราต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้เสียก่อน” เช่น การช่วยดูแลสุขภาพของครอบครัวของเราเอง การช่วยดูแลความสะอาดในบ้านเรือนของตัวเองและบ้านเมือง การช่วยดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หรือปัญหาเสพติดต่าง ๆ ทุกคนต้องตระหนักเสมอว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่เป็นผู้บริหารเพียงอย่างเดียว ถ้าเราคิดเบื้องต้นอย่างนี้แล้ว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้สนับสนุนให้พลเมืองได้มีกิจกรรมเพื่อที่จะพัฒนาเมืองขึ้นไป จากแนวคิดนี้เทศบาลเมืองบ้านไผ่ได้แบ่งชุมชนย่อยออกเป็น ๓๙ ชุมชน เพื่อให้พี่น้องประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างกว้างขวางและมากที่สุด โดยมีส่วนโดยขบวนการที่พี่น้องประชาชนมีการปรึกษาหารือกัน มีการแบ่งงานกันทำในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสตรีแม่บ้าน คณะกรรมการผู้สูงอายุ คณะกรรมการเรื่องที่เทศบาลขอความร่วมมือเป็นเรื่องๆ ไป ซึ่งลักษณะแบบนี้พี่น้องประชาชนจะมีองค์ประกอบของแต่ละชุมชนอยู่แล้ว เทศบาลจะเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงานว่าจะต้องทำอะไร มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมคอยให้คำปรึกษา แนะนำ และพยายามถอยออกมาเพื่อให้เขาได้ดำเนินการได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด และคอยสนับสนุนในส่วนที่มีความจำเป็น ในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การศึกษา การสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม หรือการพัฒนาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ที่เป็นชีวิตของพลเมือง คณะผู้บริหารท้องถิ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตัวเราเอง โดยการลงไปถึงพื้นที่เข้าสู่ชุมชนด้วยตนเองอย่างใกล้ชิดและทั่วถึงให้มากที่สุด รับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกิอกำลังของพี่น้องประชาชนและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเทศบาล ก็จะนำเอามาแก้ไขปัญหาให้มันดีขึ้น หรือในส่วนไหนที่จำเป็นต้องใช้เงินงบประมาณในการพัฒนาอย่างเช่นโครงสร้างพื้นฐาน ที่ยังจะต้องเติมเต็ม เทศบาลก็จะเข้าไปช่วยดูแลให้ในส่วนที่พี่น้องประชาชนเห็นว่ามีความสำคัญและเป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องรีบแก้ไข เช่น การเกิดอุบัติเหตุ ถนนเกิดมีปัญหาชำรุดมีน้ำขัง น้ำท่วม ก็ต้องร่วมมือกันทั้งสองฝ่าย

การเพิ่มช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารในทุก ๆ ทาง ไม่ว่าจะเป็น เฟสบุ๊ก การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือการพบปะกันเป็นการส่วนตัว ซึ่งเทศบาลให้ความสำคัญมากกว่ารูปแบบที่เป็นทางการ รูปแบบที่เป็นทางการก็อาทิเช่น มีหนังสือ มีเอกสาร ซึ่งพี่น้องประชาชนหรือชาวบ้านทั่วไปไม่ถนัดที่จะทำในลักษณะแบบนั้น เพราะถ้าจะบอกมาให้เขียนคำร้องมา ชาวบ้านหรือพี่น้องประชาชนเริ่มรู้สึกแล้วว่ามีกำแพงกั้นระหว่างผู้บริหารกับประชาชน เราจึงไม่พูดกันถึงเรื่องคำร้อง เราจะแก้ปัญหาด้วยการพูดคุย สอบถามว่ามีปัญหาอะไรมา มีเรื่องให้ช่วยเหลืออย่างไรบ้างแทน เทศบาลจะมีฝ่ายเลขาที่ทำหน้าที่ในการบันทึกเรื่องราว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นของชาวบ้านแล้วทำบันทึกแทน และนำเสนอผู้บังคับบัญชาเพื่อที่จะให้รู้ว่าจะต้องแก้ไขปัญหให้กับชาวบ้านในเรื่องใด ฝ่ายใดเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเรื่องนั้นๆ ให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดี เป็นส่งเสริมที่จะให้พี่น้องประชาชนชาวบ้านที่ได้เข้ามาร้องทุกข์ให้ได้รับความสะดวกมากที่สุด เป็นการเพิ่มช่องทางในการให้บริการประชาชนอีกช่องทางหนึ่งด้วย

ประเด็นคำถาม : เทศบาลเมืองบ้านไผ่ มีถึง ๓๙ ชุมชน ซึ่งคณะผู้บริหารจะต้องเข้าถึงชุมชนทั้งหมดให้ได้และทั่วถึงนั้น ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดในการพัฒนาเมืองของ ทม. มีหรือไม่อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพี่น้องประชาชนในขณะนี้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างเยอะพอสมควร ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเข้าไปประกอบอาชีพนอกบ้าน หากมีการประชุมปรึกษาหารือกันจะต้องเป็นช่วงเย็นหลังเลิกงานแล้ว ซึ่งหลายครั้งจำนวนของประชาชนอาจจะไม่เท่ากันแล้วแต่จังหวะเวลา แต่ถ้าช่วงเทศกาลจะพร้อมเพียงกัน เพราะทุกคนจะให้ความสำคัญและให้ความสนใจในเรื่องของงานชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น งานประเพณีต่าง ๆ งานกิจกรรมบุญคุ้ม กิจกรรมที่เป็นส่วนร่วมของทุกครัวเรือน ทุกคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การสำรวจเรื่อง จปฐ. การสำรวจผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งเราจะต้องหาวิธีช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้อย่างน้อยให้บุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างพอเพียงไม่ใช่ถูกละเลยอย่างที่ผ่านมา

ประเด็นคำถาม: ในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามแนวทางที่เทศบาลตั้งไว้ ในส่วนบทบาทของบุคลากรภายใต้การบังคับบัญชาของนายกเทศมนตรี ในการตอบสนองนโยบายการพัฒนาเมือง เรื่องของคณะกรรมการชุมชน พลังมวลชนทุกประเภท รวมถึงสมาชิกสภาเทศบาลเมืองบ้านไผ่ และกลุ่มพลังมวลชนอื่น ๆ ที่ได้เข้ามาติดต่อและประสานงานโดยตรง เพื่อนำแนวคิดและนโยบายของผู้บริหารไปปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกณฑ์การชี้วัดแผนพัฒนา ๓ ปี ซึ่งเป็นความต้องการของประชาชนที่ได้รับมาจากชุมชน ท่านคิดว่าสามารถนำเอาความต้องการของประชาชนมาแก้ไขปัญหาได้ คิดเป็นร้อยละเท่าใดในการนำเอาความต้องการของประชาชนเข้ามาสู่แผนพัฒนา ๓ ปี

ผลการศึกษาพบว่า การนำความต้องการของประชาชนมาสู่การวางแผนพัฒนาเทศบาล เพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชน เทศบาลได้นำมาเป็นกรอบเพื่อพัฒนาได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ โดยได้จัดความเร่งด่วนของปัญหา กับเรื่องของการใช้งบประมาณหรือไม่ใช้งบประมาณในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามงาน และที่สำคัญ การพัฒนาที่ผมได้ศึกษารูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นของต่างประเทศหรือประเทศเราเองก็ตาม การที่ทำให้การพัฒนาได้ผลดีจะต้องมีการติดตาม มีการประเมินผล จะได้เกิดความรู้สึกว่าเราทำลงไปแล้วไม่สูญเปล่า และที่สำคัญที่สุดคือพี่น้องประชาชนจะรู้สึกว่ายังผูกพันกันอยู่ตลอดเวลา การติดตาม ไม่ใช่เป็นการติดตามแบบเป็นทางการ เหมือนกับไปเยี่ยมเยียนกันธรรมดา เช่น ชาวบ้านเคยร้องเรียนเรื่องท่อระบายน้ำ พอเราแก้ปัญหาแล้วก็ใช้วิธีการพบปะและพูดคุยสอบถามว่าเป็นอย่างไรบ้าง มีข้อบกพร่องที่ต้องแก้ไขอีกหรือไม่อย่างไร ถ้าเราประเมินผลอยู่เรื่อย ๆ ชุมชนก็จะมีความรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับเทศบาล เป็นเจ้าของร่วมกัน เจ้าหน้าที่เทศบาลต้องตระหนักกว่าเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของเทศบาล เทศบาลมีพนักงานหลายประเภท ทั้งที่เป็นพนักงานเทศบาล พนักงานจ้าง และพนักงานจ้างเหมาบริการ สิ่งเหล่านี้ต้องใช้ภาษีของประชาชนในการดูแลทั้งสิ้น ซึ่งผมเองก็พยายามที่จะสร้างแนวคิดให้กับทีมงานว่า อย่าไปเห็นว่าเป็นนิดหน่อย อย่าไปเห็นว่า นอกเวลาราชการ อย่าไปเห็นว่ามีค่าตอบแทนในการทำงาน ให้ถือว่าความสุขประชาชนคือสิ่งที่เราเสียสละมาทำงานร่วมกัน เราอาจจะไม่ได้ค่าตอบแทนสูงเหมือนเอกชน แต่ความสุขใจของเรานั้นแหละคือความสำเร็จสูงสุดของเรา

ประเด็นคำถาม: ท่านคิดว่าผู้นำชุมชนมีความพร้อมในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นเมืองน่าอยู่อย่างไร

ผลการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนมีความพร้อมที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ การให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมประชุมประจำเดือน ประชุมตามกิจกรรมเฉพาะกิจที่กำหนดขึ้น เพื่อแจ้งนโยบายและข้อมูลข่าวสาร กำหนดแนวทางและการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ซึ่งลักษณะเช่นนี้ได้กระทำกันเป็นประจำ ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมจากการขอความร่วมมือของเทศบาล แต่มองอีกมุมหนึ่งคือผู้นำส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมที่ดำเนินการทางเมืองตามหลักของเมืองน่าอยู่ด้วยตัวของผู้นำชุมชน เช่น การแสวงหาแนวร่วมโดยเกิดจากกระบวนการคิดร่วมกันของคนในชุมชนกันเอง การขยายแนวความคิดไปสู่ประชาชนในชุมชนของตน

สรุปผลการวิจัย

๑. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยรวม ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วม ในระดับสูง และจำแนกเป็นรายด้าน จำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน และระดับปานกลางมีจำนวน ๑ ด้าน โดย ด้านบุคคลมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากที่สุดมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง และด้านเศรษฐกิจมีค่าเฉลี่ยน้อย มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ คือ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน เทศบาลควรจัดเวลาในการประชุมประชาคมให้มากขึ้น ส่งเสริมให้มีส่วนสาธารณะเพื่อเป็นที่พักผ่อนในชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาคมมีส่วนร่วมในการตรวจรับงานจ้างมาขึ้น จัดกิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างสัมพันธ์ที่ดีของประชาชน

๓. ผลการจากสัมภาษณ์ผู้บริหารงานของเทศบาลเมืองบ้านไผ่ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ สรุปได้ว่า การที่จะพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่นั้น จะต้องสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนของตนก่อนเป็นอันดับแรก โดยเน้นที่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับครัวเรือนขึ้นไป โดยหน่วยงานราชการจะคอยเป็นพี่เลี้ยงให้คนในชุมชนที่เริ่มจากคนในครอบครัว ขยายเป็นเป็นชุมชน ป้องกันและแก้ไขปัญหาในชุมชนร่วมกัน ยอมรับในกติกาชุมชน รู้จักที่จะเสนอความต้องการของชุมชนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ แล้วนำไปสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ส่วนหน่วยงานของเทศบาลที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน ก็ต้องรับเอาความต้องการที่เกิดจากความคิดของคนในชุมชนที่เสนอมา นำไปดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรม คนในชุมชนก็จะเกิดความผูกพัน ความรัก และเชื่อมั่นศรัทธา ในกระบวนการของหน่วยงานภาครัฐ ที่สามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนได้ เมื่อชุมชนเกิดพลังการสร้างชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ก็จะประสบผลสำเร็จ เพราะถือว่าประชาชนเป็นศูนย์กลาง หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนและส่งเสริม

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๒. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๘๒ คน และการสัมภาษณ์ จากข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดสามารถสรุปผลการวิจัยอภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

สรุป

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๘๒ คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๒๔ ส่วนใหญ่อายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ส่วนใหญ่การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖ ส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๒๓

๒. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวมอยู่ในระดับสูง และจำแนกเป็นรายด้านจำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านบุคคล ด้านบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านกายภาพและระดับปานกลางมีจำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ

๓. ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของเทศบาลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๓.๑ แนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเมืองน่าอยู่ ผลการศึกษา พบว่า แนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเมืองน่าอยู่มีดังนี้ พลเมืองต้องมีความตระหนักถึงการพัฒนาเมืองของตนเอง ต้องตระหนักก่อนว่า “ก่อนที่จะเราจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เราต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้เสียก่อน” องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้สนับสนุนให้พลเมืองได้มีกิจกรรมเพื่อที่จะพัฒนาเมืองขึ้นไป โดยขบวนการที่

ประชาชนมีการปรึกษาหารือกัน มีการแบ่งงานกันทำในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสตรีแม่บ้าน คณะกรรมการผู้สูงอายุ หรือคณะกรรมการอื่นที่เทศบาลขอความร่วมมือ เป็นเรื่องๆ ไป โดยเทศบาลจะเข้าไปเป็นที่เล็งในการดำเนินงานว่าจะต้องทำอะไร มีเจ้าหน้าที่ ส่งเสริมคอยให้คำปรึกษา แนะนำ คอยสนับสนุนในส่วนที่มีความจำเป็น คณะผู้บริหารท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตัวเราเองเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกินกำลังของพี่น้องประชาชนและอยู่ใน อำนาจหน้าที่ของเทศบาล นำเอามาแก้ไขปัญหาค้นคว้าให้มันดีขึ้น เพิ่มช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ในทุก ๆ ทาง

๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้ชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพี่น้องประชาชนในขณะนี้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างเยอะ ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเข้าไปประกอบอาชีพนอกบ้าน หากมีการประชุมปรึกษาหารือกันจะต้องเป็นช่วงเย็นหลังเลิกงานแล้ว ซึ่งหลายครั้งจำนวนของประชาชนอาจจะไม่เท่ากันแล้วแต่จังหวะเวลา แต่ถ้าช่วงเทศกาลจะพร้อมเพียงกัน เพราะทุกคนจะให้ความสำคัญและให้ความสนใจในเรื่องของงานชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น งานประเพณีต่าง ๆ งานกิจกรรมบุญคุ้ม กิจกรรมที่เป็นส่วนร่วมของทุกครัวเรือน ทุกคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การสำรวจเรื่อง จปฐ. การสำรวจผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส ในชุมชน ซึ่งเราจะต้องหาวิธีช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ อย่างน้อยให้บุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างพอเพียง ไม่ใช่ถูกละเลยอย่างที่ผ่านมา

๓.๓ การนำความต้องการของประชาชนมาสู่การวางแผนพัฒนาเทศบาลเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลได้นำความต้องการของประชาชนมาสู่การวางแผนพัฒนาเทศบาลเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชน ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ โดยได้จัดความเร่งด่วนของปัญหา กับเรื่องของการใช้งบประมาณหรือไม่ใช้งบประมาณในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามงาน

๓.๔ ความพร้อมของผู้นำชุมชนมีในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นเมืองน่าผลการ ศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนมีความพร้อมที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือโดยการร่วมประชุมประจำเดือน ประชุมตามกิจกรรมเฉพาะกิจที่กำหนดขึ้น แต่ยังไม่มีความพร้อมที่ดำเนินการทางเมืองตามหลักของเมืองน่าอยู่ด้วยตัวของผู้นำชุมชน เช่น การแสวงหาแนวร่วมโดยเกิดจากกระบวนการคิดร่วมกันของคนในชุมชนกันเอง การขยายแนวความคิดไปสู่คนในชุมชนของตน

อภิปรายผล

จากการศึกษา การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวมอยู่ในระดับสูง และจำแนกเป็นรายด้าน จำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านบุคคล ด้านบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านกายภาพและระดับปานกลางมีจำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการวิจัยที่พบสอดคล้องกับนิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (๒๕๕๐ : ๔๗-๕๒) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่แท้จริง คือ หลักประชาชนหมายถึงเริ่มต้นที่ประชาชน ทำงานร่วมกับประชาชน และยึดประชาชนเป็นพระเอก สอดคล้องกับสำนักคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้อธิบายรายละเอียดของลักษณะสำคัญได้ว่า คน เป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินงานพัฒนาเมืองน่าอยู่ชุมชนน่าอยู่ควรสร้างองค์ความรู้และจิตสำนึกในกระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งเริ่มจากระดับครอบครัวขยายสู่ชุมชนจังหวัดและภาคสอดคล้องกับสุวิทย์ อิศราสวัสดิ์ (๒๕๓๓) ที่ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนอีสาน กรณีศึกษาบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นต้องอาศัยความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือมีการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับนพพร นิลนรงค์ (๒๕๓๕) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนศึกษากรณีหมู่บ้านไม้ตะเคียน ตำบลตะเคียนปม กิ่งอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี ๓ ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นกิจกรรมภายในที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหภายในที่คนในชุมชนร่วมกันคิดขึ้นการมีส่วนร่วมโดยอ้อมในกิจกรรมที่เป็นทางการหรือกิจกรรมที่มาจากภายนอกชุมชนที่ชาวบ้านประเมินว่าตนเองมีอำนาจในการควบคุมและตัดสินใจน้อย และลักษณะอีกประการหนึ่งของการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน คือการเข้าร่วมโดยมีกลุ่มแกนกลางละวงแหวนรอบนอก (Core and Periphery) ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาร่วมคิดและลงมือทำตามความสนใจในปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีมากและทุกขั้นตอนเมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการนั้นเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชนที่สมาชิกประเมินแล้วว่าสามารถควบคุมและตัดสินใจได้ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมได้แก่ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมวัฒนธรรม ซึ่งปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมมีผลต่อการมีส่วนร่วมมากที่สุดสอดคล้องกับชาติชาย มณีกาญจน์ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน พบว่า องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหของชุมชน ซึ่งเริ่มต้นด้วยการเสริมสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้ตระหนักแปลเข้าใจถึงปัญหา ให้เขาได้มีโอกาสร่วมคิดในประเด็นต่าง ๆ และกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหากันเอง ตลอดทั้งการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนปัจจัยเอื้อต่างๆ ในกรแก้ปัญหานั้น ๆ ประชาชนใน

ชุมชนเองก็ได้รับประสบการณ์และมีความไว้วางใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือซึ่งกันและกันร่วมกับองค์กรชุมชนของเขาเองในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการเอาชนะปัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจสอดคล้องกับ ถวิล กัลยาณพิเศษ (๒๕๓๘) ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบทมีผลการศึกษาค้นพบว่า ศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้น โดยอาศัยศักยภาพของปัจเจกชนมารวบรวมกันเป็นศักยภาพของชุมชน ภายใต้การนำของผู้นำท้องถิ่น วิธีการที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง คือ ชุมชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มโดยอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวบรวมในด้านของกระบวนการการพึ่งตนเองนั้น สอดคล้องกับ อำภา จันทราภาค (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเรื่อง ทูตทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ทูตทางสังคมทั้งทูตทางวัฒนธรรม ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูตบุคคล ทูตกลุ่ม ทูตเครือข่าย และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพราะชุมชนได้ใช้ทูตทางสังคมมาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชน และปัจจัยที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน และการมีจิตสำนึกสาธารณะที่ทำให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การที่ผู้คนมารวมกลุ่มกันได้มีความรู้สึกและตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ต้องดูแลรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ในชุมชน จึงทำให้การนำทูตทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างอำนาจต่อรองถึงภายนอก และชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับ ภูริวัจน์ อินทร์ตุ้ม (๒๕๔๔) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนชนบทในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพอนามัย เพราะชุมชนมีทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นกลไกทางสังคม สอดคล้องกับเจริญศิลป์ อินตะผัด (๒๕๔๕) ได้ศึกษา การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานด้านเอดส์ระดับตำบลโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ๕ ขั้นตอน ได้แก่ การวิเคราะห์ค้นหาปัญหา การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการวางแผนและการดำเนินการตามแผน การสรุปบทเรียนและการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์และการเอาชนะประสบการณ์การเรียนรู้แก้ปัญหาโรคเอดส์ระดับตำบลอย่างเป็นเครือข่าย พบว่า ชุมชนมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนซึ่งเป็นศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ เมื่อชุมชนได้เผชิญกับปัญหาเอดส์ซึ่งเป็นปัญหาใหม่ชุมชนได้แก้ไขโดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่และกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนในการดำเนินงานด้านเอดส์ให้บรรลุผลได้สอดคล้องกับจรัสรัตน์ลอยมี (๒๕๔๘) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพบ้านแม่กำปองกิ่งอำเภอแม่อนจังหวัดเชียงใหม่ในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีพบว่า โครงสร้างทางสังคมของชุมชนแม่กำปองที่มีความสัมพันธ์กันในระดับครอบครัวการมีทูตทางสังคมทูตทางทรัพยากรธรรมชาติทูตบุคคลทูตกลุ่ม/องค์กรทูตเครือญาติและเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในและนอก

ชุมชนส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งเพราะชุมชนได้ทุนเหล่านี้มาเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับชุมชนและปัจจัยที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาและประสานความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชนชุมชนมีกลไกทางสังคมได้แก่ผู้นำสถาบันหลักในชุมชนองค์กรชุมชนและภูมิปัญญาด้านต่างๆสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับภายนอกและชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาติและสังคมภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็งการพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านแม่กำปองในการเป็นหมู่บ้านสุขภาพดีโดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้มีผลทำให้ชุมชนนักปฏิบัติเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันมีความสามารถวิเคราะห์ในการวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนสามารถวางแผนพัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นหมู่บ้านสุขภาพดีและมีการเสนอโครงการเข้ารับการสนับสนุนการดำเนินงานจากแหล่งต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- ๑.๑ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
- ๑.๒ เทศบาลควรจัดให้การประชุมประชาคมให้ครบทุกชุมชนและมีเวลาอย่างพอเพียง
- ๑.๓ ควรส่งเสริมให้มีสวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อน ในชุมชนให้มากขึ้น
- ๑.๔ ควรจัดกิจกรรมนันทนาการในชุมชนบ่อยๆเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของประชาชนในชุมชน
- ๑.๕ ควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในคณะกรรมการตรวจงานจ้างของเทศบาลมากขึ้น
- ๑.๖ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถ
- ๑.๗ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางนโยบายโครงการที่เกี่ยวกับการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาที่พบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็น

เมืองน่าอยู่ในด้านเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือชุมชนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อเสริมรายได้การค้นหาสาเหตุของปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สินในครัวเรือนการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการค้าขายและการลงทุนในชุมชน

๓. ข้อเสนอแนะในครั้งต่อไป

ควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ของเทศบาลในเขตพื้นที่จังหวัดอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- ชีรวัดน์ นิจนตร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๘.
- ดิเรก ฤกษ์สาทร้าย. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: โครงการตำราพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.
- ดุสิต เวชกิจ และคณะ. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรชุมชน: ศึกษากรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.
- ดุสิต เวชกิจ. การมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชนในการป่าไม้ชุมชน, เอกสารการสอนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ ๕. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๕.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. สภาพพัฒนาการ/กรมการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพฯ: ไร่ไทยเพรส, ๒๕๕๐.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์. กรมการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไร่ไทยเพรส จำกัด, ๒๕๕๐.
- ประกายรัตน์ สุวรรณ. คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน ๑๒ สำหรับ Windows. กรุงเทพฯ: ซี เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๘.
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: อูษาการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ : บางกอกบลิ๊อค, ๒๕๑๗.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. กลวิธีและแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คัดดีโสภาการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. นโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : คัดดีโสภาการพิมพ์, ๒๕๒๔.
- ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : รัฐศาสตร์สาส์น, ๒๕๕๐.

- ยวัฒน์ วุฒิเมธี. การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บางกอกบลู๊ต, ๒๕๒๖.
- ลือชา วรรัตน์. แนวคิดเรื่องเมืองน่าอยู่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: ไชเบอร์ เพรส, ๒๕๔๓.
- วิมลศรี อุปรมัยและคณะ. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญผล, ๒๕๒๘.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ การพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตย และคอมมิวนิสต์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑.
- ศรีประภา เพชรเมธีศรี. สิทธิพลเมืองและความรับผิดชอบสาธารณะ พลเมืองไทย ณ จุดเปลี่ยน ศตวรรษ. กรุงเทพฯ :สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม, ๒๕๔๓.
- สมศักดิ์ ศรีมาโนชน. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๒๓.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.
- สุเทพ พงษ์ศรีวัฒน์. ภาวะผู้นำ:ทฤษฎีและปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : บุ๊คลิงค์, ๒๕๕๓.
- อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว. ปัญหาการพัฒนาชนบท บทเรียนจากกรณียกระดับโครงการพัฒนาชนบทกลุ่มแม่น้ำแม่กลอง. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.
- อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ : บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้สู่ชุมชนเป็นสุข (สรส), ๒๕๔๘.

วารสาร

- สุดถนอม ตันเจริญ. “ภาวะผู้นำกับการบริหารงานท้องถิ่น”, วารสาร ก.ธ.สัมพันธ์. ปีที่ ๓, ฉบับที่ ๓, เดือนเมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๔.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2548. หลักสูตรนักพัฒนาชุมชนก่อนประจำการ(สำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็น อสพ.) ฉบับปรับปรุง. (เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม)

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน“เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่”. (ออนไลน์).เข้าถึงได้จาก.[http : //www.nesdb.go.th/Interesting menu/City/rightbarnew.html](http://www.nesdb.go.th/Interesting_menu/City/rightbarnew.html)ปีที่สืบค้น ๒๕๕๘.

เอกสารงานวิจัย

- จารุพรรณ สายสุคนธ์. “ศักยภาพของกลุ่มและองค์กรท้องถิ่นในการพัฒนาชนบท”. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๓๘.
- จूरรัตน์ ลอยมี. “การพัฒนาศักยภาพบ้านแม่คำปอง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ในการเป็น
หมู่บ้านสุขภาพดี”. วิทยานิพนธ์,ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- เจริญศิลป์ อินต๊ะผัด. “การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานด้านเอดส์ระดับ
ตำบล”. วิทยานิพนธ์,ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.
- ชาติชาย มณีกาญจน์. “ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการจัดการกองทุนหมุนเวียน”. วิทยานิพนธ์,
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๓๘.
- ถวิล กัลชาญพิเศษ. “วิเคราะห์ศักยภาพการพึ่งตนเองในชุมชนชนบท”. วิทยานิพนธ์,ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๘.
- นงเยาว์ หลีพันธ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก
ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดจันทบุรี”. วิทยานิพนธ์, สังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๗.
- นพพร นิลณรงค์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน :ศึกษกรณีบ้านไม้ตะเคียนตำบล
ตะเคียนปม กิ่งอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดลำพูน”. วิทยานิพนธ์, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,๒๕๓๕.
- ปรียา พรหมจันทร์. “ศึกษาปัจจัยและวิธีการพัฒนาชุมชนบ้านศรีวัง ตำบลกำโลนอำเภอลานสกา
จังหวัดนครศรีธรรมราช”. วิทยานิพนธ์, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒.
- ภูริวัฒน์ อินทร์คุ้ม. “ศักยภาพของชุมชนชนบทในการจัดการปัญหาด้านสุขภาพอนามัย”. วิทยานิพนธ์,
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ. “กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านโป่งอำเภอสันทรายจังหวัด
เชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับ
สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

- รุจิกร ขาวนา. “ลักษณะและปัญหาการพัฒนาชุมชนชนวนริมคลองสำโรง อำเภอมือง สงขลาจังหวัด สงขลา”. ปริญญาโท, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ไทยศึกษา), มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๓.
- ลลนา โสมนะวัฒน์. “การรวมกลุ่มและศักยภาพในการแก้ปัญหาของชุมชนชนบทในภาคเหนือ”. วิทยานิพนธ์, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑.
- สมพันธ์ เตชะอธิกและคณะ. “ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น”. รายงานวิจัย, สถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.
- สุรีย์รัตน์ศรีสุโรจน์. “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชนคลองจั่น เขตบางกะปิกรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์, วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขา วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๑.
- สุวิตา ธรรมมณีวงศ์และคณะ. “รูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มใน ชุมชนสาคลี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์. “ศักยภาพของชุมชนอีสาน : กรณีศึกษาบ้านฝาง”. รายงานการวิจัย, สถาบันชุมชน ท้องถิ่นพัฒนาและสถาบันวิจัยและพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๓.
- เสถียร เหลืองอร่าม. “ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน”. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา, ๒๕๑๘.
- อรอนงค์ ธรรมกุล. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น”. วิทยานิพนธ์, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๙.
- อำภา จันทราภาศ. “ทุนทางสังคมที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน”. วิทยานิพนธ์, ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

**เรื่อง การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน
ในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น**

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามฉบับนี้เป็นแบบสอบถามสำหรับการศึกษาในหลักสูตร การป้องกัน
ราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมี
ส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

๒. แบบสอบถามแบ่งออก เป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามปลายปิดเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามปลายปิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนให้เป็น
เมืองน่าอยู่

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนา
ชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๓. ใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดตอบแบบสอบถามตาม
ความเป็นจริงจากประสบการณ์และความคิดเห็นของท่าน ข้อมูลต่างๆที่ท่านได้แสดงความคิดเห็นใน
ครั้งนี้ จะถูกนำไปประเมินผลในเชิงวิชาการเท่านั้น และไม่มีผลเสียหายแก่ท่านแต่อย่างใด

ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

นายปรีชา บุญเรืองศรี

นักศึกษาระดับปริญญาโท การป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗

เลขประจำตัว ๗๕๙๐

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาตอบแบบสอบถาม โดยกาเครื่องหมาย  ลงใน  ตามข้อมูลที่เป็นจริง เกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

๑. เพศ

- ▲ ชาย
- ▲ หญิง

2. อายุ

- ▲ ๒๐-๓๐ ปี
- ▲ ๓๑-๔๐ ปี
- ▲ ๔๑-๕๐ ปี
- ▲ ๕๑-๖๐ ปี
- ▲ มากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

- ▲ ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า
- ▲ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า
- ▲ อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
- ▲ ปริญญาตรี
- ▲ สูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป

๔. สถานภาพในชุมชน(ท่านดำรงใดตำแหน่งในชุมชน เลือกตอบเพียงตำแหน่งเดียว)

- ▲ คณะกรรมการชุมชน
- ▲ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
- ▲ สมาชิกสภาเทศบาล
- ▲ อื่นๆ.....

ตอนที่ ๒ การมีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

คำชี้แจง กรุณาใส่เครื่องหมาย  ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ อย่างน้อยเพียงใด	ระดับการมีส่วนร่วม				
	บ่อย	ค่อนข้างบ่อย	ปานกลาง	นานๆครั้ง	ไม่เคยเลย
๑.ด้านสังคม					
๑.๑ ท่านเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี					
๑.๒ ท่านเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมในชุมชน เช่น งานวัฒนธรรมประเพณี งานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น งานมวลชนอื่นๆ					
๑.๓ ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาคัดเลือกผู้สมัครเป็น อบ พร.					
๑.๔ ท่านเคยแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและสาเหตุที่ทำให้ ให้เกิดภัยทางสังคม					
๑.๕ ท่านร่วมมือกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ ค้นหาสาเหตุของภัยสังคมในชุมชน					
๑.๖ ท่านช่วยเหลือหน่วยงานในจัดประชาคมหมู่บ้าน/ชุมชน ใน การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น					
๑.๗ ท่านช่วยเหลือหน่วยงานในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมทางสังคมของชุมชน					
๑.๘ ท่านมีส่วนร่วมในโครงการป้องกันและแก้ปัญหาอาเสพติด					
๑.๙ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในชุมชน					
๑.๑๐ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับผู้พิการ/ ผู้ด้อยโอกาส					
๑.๑๑ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับเยาวชน					
๑.๑๒ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มสตรี					

ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรม การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	ระดับการมีส่วนร่วม
--	--------------------

อย่างน้อยเพียงใด		ค่อนข้างบ่อย	ปานกลาง	นานๆครั้ง	ไม่เคยเลย
๒. ด้านสิ่งแวดล้อม					
๒.๑ ท่านเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหา การขาดแคลนน้ำ / น้ำท่วม / คุณภาพน้ำ					
๒.๒ ท่านเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหาเรื่อง การจัดการขยะในชุมชน มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง					
๒.๓ ท่านเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปัญหาเรื่อง การบริการระบบสาธารณูปโภค เช่น ถนน ไฟฟ้าสาธารณะ ฯลฯ ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
๒.๔ ท่านร่วมมือกับชุมชนหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการ ค้นหาสาเหตุของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม					
๒.๕ ท่านช่วยวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ป่าไม้					
๒.๖ ท่านร่วมติดตามดูสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน					
๒.๗ ท่านร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม					
๒.๘ ท่านช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม					
๒.๙ ท่านชักชวนคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน					
๓. ด้านเศรษฐกิจ					
๓.๑ ท่านเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์					
๓.๒ ท่านมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็นในการสร้างรายได้ในชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
๓.๓ ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้านการเพิ่มรายได้-ลดรายจ่ายในครัวเรือน					
๓.๔ ท่านมีส่วนช่วยเหลือชุมชนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร เพื่อเสริมรายได้					
๓.๕ ท่านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการค้าขายและการลงทุนในชุมชน					
๓.๖ ท่านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน					
๓.๗ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง					
ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่	ระดับการมีส่วนร่วม				

มากน้อยเพียงใด	บ่อย	ค่อนข้างบ่อย	ปานกลาง	นานๆครั้ง	ไม่เคยเลย
๔ ด้านกายภาพ					
๔.๑ ท่านเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบความปลอดภัยในชุมชน					
๔.๒ ท่านเข้าร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระบบการบริการของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับ น้ำ ไฟฟ้า ถนน ฯลฯ					
๔.๓ ท่านเข้าร่วมประชุมวางแผนปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจัดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การจัดสวนสาธารณะของชุมชน					
๔.๔ ท่านเข้าร่วมประชุมวางแผนหรือการแก้ไขปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย					
๔.๕ ท่านเข้าร่วมประชุมวางแผนหรือการแก้ไขปัญหาการระบบบำบัดน้ำเสีย					
๔.๖ ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชนในแผนพัฒนาชุมชน					
๔.๗ ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดโครงการในแผนพัฒนา ๓ ปี					
๔.๘ ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการตรวจงานจ้างโครงการต่างๆของเทศบาล					
๔.๙ ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการของชุมชน					
๕. ด้านการบริหารจัดการ					
๕.๑ ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งและคัดเลือกคณะกรรมการในชุมชนของท่าน					
๕.๒ ท่านมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจเรื่องการจัดลำดับปัญหาหรือความต้องการของชุมชน					
๕.๓ ท่านเข้าร่วมประชุมหรือการจัดทำประชาคม					
๕.๔ ท่านร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆในโครงการพัฒนาศักยภาพของชุมชน					
๕.๕ ท่านร่วมติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานในโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน					

ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ มากน้อยเพียงใด	ระดับการมีส่วนร่วม				
	บ่อย	ค่อนข้างบ่อย	ปานกลาง	นานๆครั้ง	ไม่เคยเลย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายปรีชา บุญเรืองศรี
วัน เดือน ปี เกิด	4 สิงหาคม 2505
การศึกษา	1) ปริญญาตรีการบริหารงานก่อสร้าง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2) ปริญญาโทรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(นิด้า) 3) ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตร์(การบริหารงานก่อสร้าง) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก(วิทยาเขตอุเทนถวาย)
ประวัติการทำงาน	
2555 - ปัจจุบัน	: ประธานกรรมการบริหาร/กรรมการผู้จัดการ บริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด
2555 - 2556	: อนุกรรมการพัฒนาศักยภาพการเข้าสู่ AEC (กรรมการวิชาการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี) : ที่ปรึกษาประธานคณะกรรมการวิชาการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี (ส.ส.ประเสริฐ ชัยกิจเด่นนภา) : ที่ปรึกษาผู้ช่วยรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสมเกียรติ ศรีลัมพ์)
2547 - 2556	: กรรมการบริหาร/ผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการ บริษัท เอ อี เอเชีย จำกัด
ตำแหน่งปัจจุบัน	ประธานกรรมการบริหาร และกรรมการผู้จัดการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด เลขที่ 193 ซ.นวมินทร์ 86 แยก 2 ถ.นวมินทร์ แขวงรามอินทรา เขตคันนายาว กทม. 10230

สรุปย่อ

ลักษณะของวิชา การเมือง

เรื่อง การพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่กับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน

ชื่อผู้วิจัย นายปรีชา บุญเรืองศรี เลขประจำตัว ๗๕๙๐ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๕๗

ตำแหน่ง ประธานกรรมการบริหาร และกรรมการผู้จัดการ บริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นเป้าหมายหลักสำคัญที่หลายฝ่ายพยายามให้เกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่า ยังมีอีกหลายชุมชนด้วยกันที่ไม่ไปถึงฝั่งฝันนี้ คือ เมื่อก่อตั้งขึ้นมาได้แล้ว ไม่สามารถดำรงอยู่ได้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นต่อไป ตรงกันข้ามกลับค่อย ๆ เสื่อมถอยและล่มสลายไปในที่สุด การดำรงอยู่ของชุมชนจึงเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการก่อตั้งชุมชน การเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ของชุมชน การกำหนดวิสัยทัศน์ชุมชนที่เกิดมาจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกจะช่วยให้สมาชิกไม่ละทิ้งชุมชน เนื่องจากสมาชิกในชุมชนรู้ว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไรในชุมชน เห็นภาพอนาคตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนร่วมกัน เกิดความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และเกิดแรงบันดาลใจที่อยากจะร่วมแรงร่วมใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเองเพื่อให้วิสัยทัศน์ของชุมชนสำเร็จ

ในการที่จะพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่ให้ประสบผลสำเร็จได้จะต้องมีผู้นำ ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เพราะพฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญหรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชนได้ ผู้นำในระดับท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะสามารถนำพาท้องถิ่นไปสู่การพัฒนาที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่นของตนและการเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในระดับประเทศ

ผู้วิจัยในฐานะประธานกรรมการบริหาร และกรรมการผู้จัดการบริษัท เอ อี พี เอเชีย จำกัด และเคยเข้าไปทำงานในพื้นที่ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ของผู้นำชุมชนทางด้านศักยภาพและวิสัยทัศน์ โดยเลือกศึกษาชุมชน ในเขตอำเภอบ้านไผ่ ซึ่งเป็นเขตการปกครองของจังหวัดขอนแก่น และถือเป็นอำเภอที่เป็นชุมทางของการคมนาคมที่มีการส่งเสริมพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นกรณีศึกษาเพื่อจะได้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา วางแผน ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนที่จะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่
๒. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ประสบการณ์การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ซึ่งประกอบด้วย ด้านการเมืองและการปกครอง แนวคิด ประสบการณ์ การกำหนดแผนและนโยบาย การแก้ไขปัญหาของชุมชน การประเมินผลการดำเนินงาน การมีส่วนร่วม ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ลักษณะของการตัดสินใจ ลักษณะของการเข้ามามีส่วนร่วมการได้รับผลประโยชน์

๒. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ ผู้นำชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้แบ่งเขตการปกครองเป็นรูปแบบชุมชนจำนวน ๑๘๒ คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จำนวน ๑๘๒ คน จาก ๑๔ ชุมชน โดยการเลือก สุ่มกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ ประกอบด้วย

- ๒.๑ แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์ ผู้บริหารของเทศบาลเมืองบ้านไผ่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนน่าอยู่ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (structure interview schedule) ที่ผู้ศึกษาได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนด

- ๒.๒ แบบสอบถาม เครื่องมือเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษา โดยแบ่งเป็น ๓ ตอน

- ๒.๓. นำแบบสอบถามพร้อมหนังสือขอความร่วมมือจากเทศบาลในเขตอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มอบให้กับผู้นำชุมชนตอบแบบสอบถาม จำนวน ๑๘๒ คน และการสัมภาษณ์มอบผู้ช่วยผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารของเทศบาล

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

- ๓.๑. แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการประมวลโดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยแยกการวิเคราะห์ ดังนี้

๓.๑.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ(Percentage)

๓.๑.๒ การวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วม ใช้สถิติ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งข้อคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมบ่อย	ได้ ๕ คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมค่อนข้างบ่อย	ได้ ๔ คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง	ได้ ๓ คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมนานๆครั้ง	ได้ ๒ คะแนน
ระดับการมีส่วนร่วมไม่เคยเลย	ได้ ๑ คะแนน

และได้กำหนดระดับการแปรผลระดับการมีส่วนร่วมในแต่ละด้านโดยใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

และนำเอาเกณฑ์คะแนนดังกล่าวมาแบ่งช่วงระดับออกเป็น ๕ ช่วงโดยใช้สูตรค่าพิสัยดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ความกว้างของอันตรภาคชั้น} &= \frac{5-1}{5} \\ &= 0.8 \end{aligned}$$

จากนั้นนำมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยเพื่อแปลความหมายของระดับคะแนนที่ได้รับในแต่ละช่วงระดับโดยชั้นละ 0.8 ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐ - ๑.๘๐	หมายถึง	มีส่วนร่วมในระดับต่ำมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๘๑ - ๒.๖๐	หมายถึง	มีส่วนร่วมในระดับต่ำ
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๖๑ - ๓.๔๐	หมายถึง	มีส่วนร่วมในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๑ - ๔.๒๐	หมายถึง	มีส่วนร่วมในระดับสูง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๑ - ๕.๐๐	หมายถึง	มีส่วนร่วมในระดับสูงมาก

๓.๑.๓ แบบสัมภาษณ์ ใช้และเขียนบรรยายสรุปผลเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๘๒ คน พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๒๔ ส่วนใหญ่อายุมากกว่า ๖๐ ปี ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ส่วนใหญ่การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๔๖ ส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๖๙.๒๓

๒. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ โดยรวม พบว่า ผู้นำชุมชนมีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่โดยรวมอยู่ในระดับสูง และจำแนกเป็นรายด้าน จำนวน ๖ ด้าน พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีจำนวน ๕ ด้าน คือ ด้านบุคคล ด้านบริหารจัดการ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านกายภาพ และระดับปานกลางมีจำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ

๓. ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของเทศบาลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่

๓.๑ แนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเมืองน่าอยู่ ผลการศึกษา พบว่า แนวทางที่จะส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเมืองน่าอยู่มีดังนี้ พลเมืองต้องมีความตระหนักถึงการพัฒนาเมืองของตนเอง ต้องตระหนักก่อนว่า “ก่อนที่จะเราขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น เราต้องช่วยเหลือตัวเองให้ได้เสียก่อน” องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้สนับสนุนให้พลเมืองได้มีกิจกรรมเพื่อที่จะพัฒนาเมืองขึ้นไป โดยขบวนการที่ประชาชนมีการปรึกษาหารือกัน มีการแบ่งงานกันทำในรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการสตรีแม่บ้าน คณะกรรมการผู้สูงอายุ หรือคณะกรรมการอื่นที่เทศบาลขอความร่วมมือเป็นเรื่อยๆ ไป โดยเทศบาลจะเข้าไปเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงานว่าจะต้องทำอะไร มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมคอยให้คำปรึกษา แนะนำ คอยสนับสนุนในส่วนที่มีความจำเป็น คณะผู้บริหารท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตัวเราเองเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกินกำลังของพี่น้องประชาชนและอยู่ในอำนาจหน้าที่ของเทศบาล นำเอามาแก้ไขปัญหาก็มันดีขึ้น เพิ่มช่องทางในการเปิดรับข้อมูลข่าวสารในทุกๆ ทาง

๓.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพี่น้องประชาชนในขณะนี้เกิดผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจค่อนข้างมาก ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเข้าไปประกอบอาชีพนอกบ้าน หากมีการประชุมปรึกษาหารือกันจะต้องเป็นช่วงเย็นหลังเลิกงานแล้ว ซึ่งหลายครั้งจำนวนของประชาชนอาจจะไม่เท่ากันแล้วแต่จังหวะเวลา แต่ถ้าช่วงเทศกาลจะพร้อมเพียงกัน เพราะทุกคนจะให้ความสำคัญและให้ความสนใจในเรื่องของงานชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น งานประเพณีต่าง ๆ งานกิจกรรมบุญคุ้ม กิจกรรมที่เป็นส่วนร่วมของทุกครัวเรือน ทุกคนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น การสำรวจเรื่อง จปฐ. การสำรวจผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งเราจะต้องหาวิธีช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ อย่างน้อยให้บุคคลเหล่านี้ได้มีโอกาสอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างพอเพียง ไม่ใช่ถูกละเลยอย่างที่ผ่านมา

๓.๓ การนำความต้องการของประชาชนมาสู่การวางแผนพัฒนาเทศบาลเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชน ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลได้นำความต้องการของประชาชนมาสู่การวางแผนพัฒนาเทศบาลเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหาของประชาชน ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๘๐ โดยได้จัดความเร่งด่วนของปัญหา กับเรื่องของการใช้งบประมาณหรือไม่ใช้งบประมาณในการดำเนินการแก้ไขปัญหา และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามงาน

๓.๔ ความพร้อมของผู้นำชุมชนในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ผลการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนมีความพร้อมที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะให้ความร่วมมือโดยการร่วมประชุมประจำเดือน ประชุมตามกิจกรรมเฉพาะกิจที่กำหนดขึ้น แต่ยังไม่มีความพร้อมที่จะดำเนินการทางการเมืองตามหลักของเมืองน่าอยู่ด้วยตัวของผู้นำชุมชน เช่น การแสวงหาแนวร่วมโดยเกิดจากกระบวนการคิดร่วมกันของคนในชุมชนกันเอง การขยายแนวความคิดไปสู่คนในชุมชนของตน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- ๑.๑ ควรจัดกิจกรรมให้ผู้นำชุมชนได้เข้ามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน
- ๑.๒ เทศบาลควรจัดให้การประชุมประชาคมให้ครบทุกชุมชนและมีเวลาอย่างพอเพียง
- ๑.๓ ควรส่งเสริมให้มีสวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อน ในชุมชนให้มากขึ้น
- ๑.๔ ควรจัดกิจกรรมนันทนาการในชุมชนบ่อยๆเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของประชาชนในชุมชน
- ๑.๕ ควรเปิดโอกาสให้คณะกรรมการชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในคณะกรรมการตรวจงานจ้างของเทศบาลมากขึ้น
- ๑.๖ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในกิจกรรมของชุมชนตามขีดความสามารถ
- ๑.๗ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางนโยบายโครงการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๒. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาที่พบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นเมืองน่าอยู่ในด้านเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือชุมชนด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรเพื่อเสริมรายได้ การค้นหาสาเหตุของปัญหาการว่างงาน ปัญหาหนี้สินในครัวเรือนการส่งเสริมบรรยากาศที่ดีสำหรับการค้าขายและการลงทุนในชุมชน
